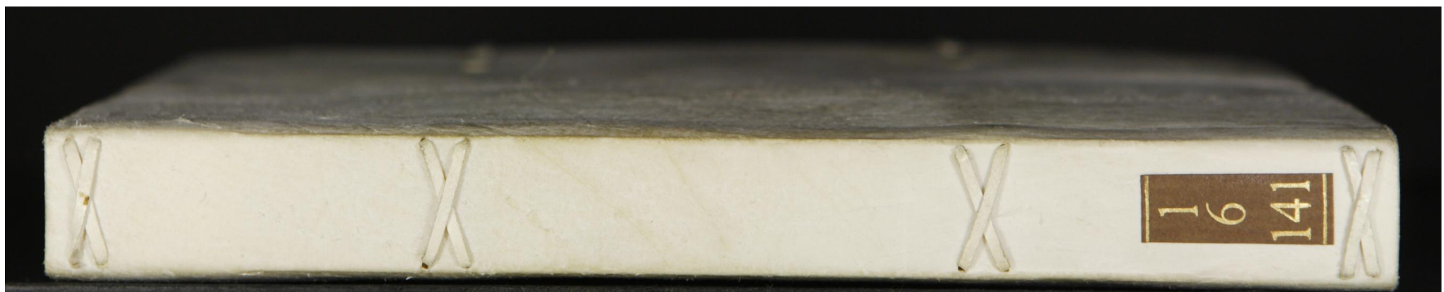
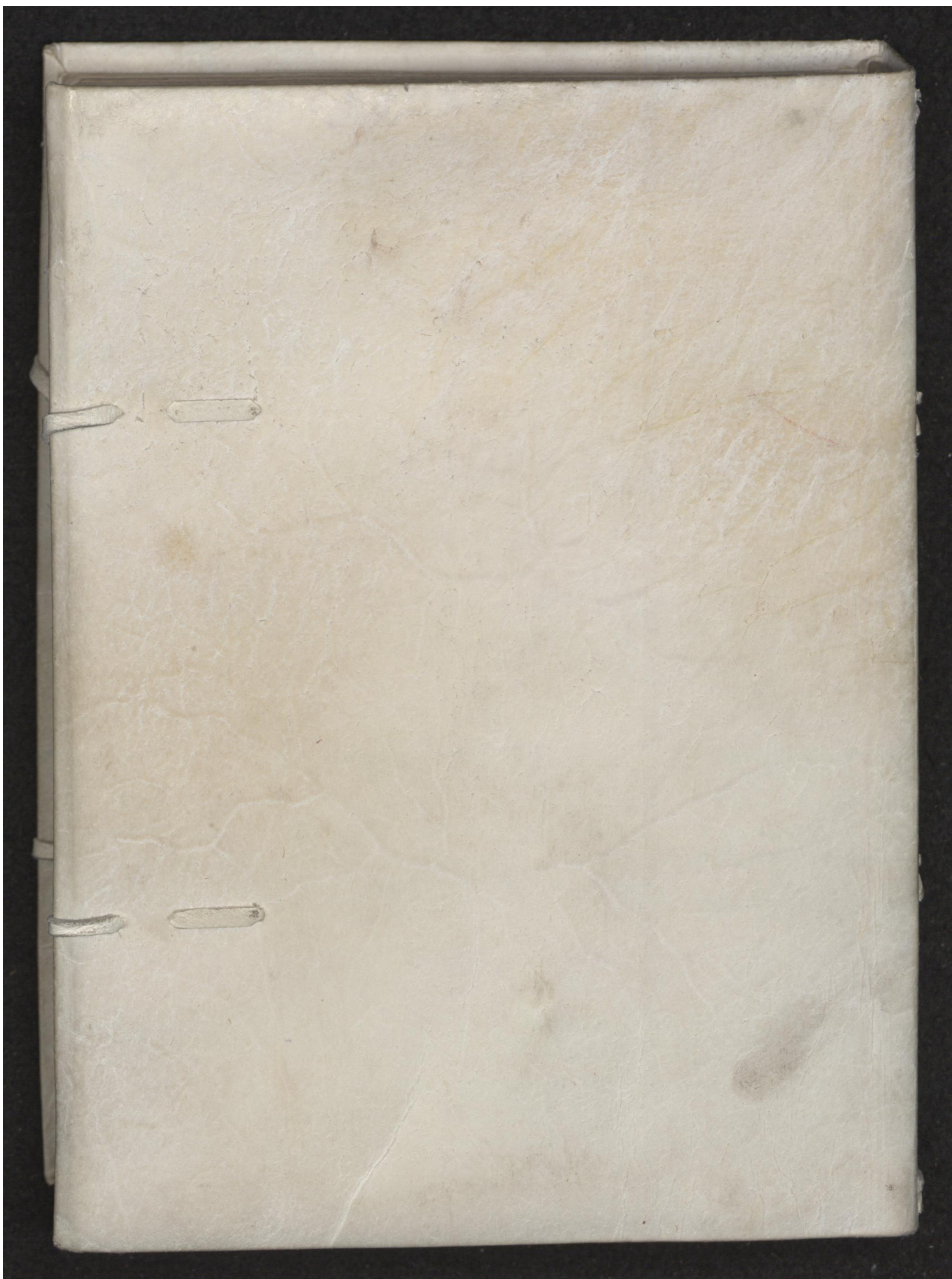

1
6
141

PETRI BEMBI AD HERCVLEM STROTIVM DE VIRGILII CVLICE ET TERENTII FABVLIS LIBER.

CVM superiore anno Romæ ego & noster Quirinus essemus eo tempore; cum ille magno hominum concursu, magna admiratione ciuitatis, quatuor millibus ac quingentis illis a se in philosophia propositis sententijs omnium omnis disciplinæ philosophorum impetus pene puer summa cum gloria sustinuit; erant Stroti nobiscum sæpe cum alij docti uiri, quibus semper floruit illa urbs, non sane pauci; tum uel imprimis Phædrus Volaterranus homo & ingenio & doctrina prope singulari, & qui ea tempestate fere omnium Romanorum eloquentissimus habebatur; uidebaturq; mirifice uel dicendo uel scribendo ueterem illam Romanam grauitatem simplicitatemq; redolere. Fuerat is quidem multo antea Hermolai Barbari usus familiaritate; dum ille apud Innocentium Pont. Max. a nostra Rep. Romam missus Legati munere fungeretur, posteaq; ab eo in sacerdotium adscitus legatione renuntiata in urbe remansisset: ad quem (ut ipse aiebat) a Pomponio Læto, cuius erat ipse tunc sectator, sæpissime deducebatur: magnam enim inter illos uiros beniuolentiam conflauerat artium studiorumq; similitudo. Nam in litteris quidem (ut scis) alteri eorum Romani homines, alteri nostri primas partes

deferebant. Et Pomponio quidem uel ætas ipsa; erat enim iam senior; uel quod ei Romæ floruisse contigerat; habet enim ille quidem magnam apud omnes, semperq́; habebit maiestatem ac uenerationem locus; multum auctoritatis afferebat. Hermolaus autem ad humaniores illas doctrinas, & cultum litterarum, in quibus excellere Pomponius existimabatur, cum iuris ciuilis scientiam, quam quidem admodum adolescens fuerat consequutus; tum uel maxime philosophiæ studia, in qua semper multum operæ insumebat, adiunxerat: eas'que omnes artes Græcarum litterarum luminibus illustrabat; quarum esse peritissimus credebatur. Is itaq; Phædrus cum esset nobiscum, quod erat fere quotidie; (nihil est enim illo comius, nihil humanius) multa tunc a se puero de Hermolao audita, multa de suo magistro Pomponio memoriter recensebat, pręclara sane ac digna tantis uiris; quęq́; nescias, utrum a nobis auscultarentur, an ab illo recitarentur maiori cum uoluptate. Nam pergratum nobis erat uel nostri hominis maximi ac doctissimi uiri, quem tantummodo uidimus; uel alieni, quem ne uidimus quidem, præsertim Romani & in Romana academia longe principis, sermones disputationesq́; recensentem audire: & ille, credo quia nobis se se facere rem gratissimam sentiebat, siue quia ita se magistro suo gratiam existimabat relaturum; ijs sermonibus libentissime detinebatur: Quos quidem uniuersos erit fortasse nobis aliud tempus memoria repetendi, cęterisq́; perscribendi. Tibi uero Stroti nunc, potissimum eum sermonem confecimus; quem illi de poetis aliquot nostris habuerunt. Nam quid possum ego, qui poe-

ticis

ticis studijs uehementer delector, tibi præsertim poetæ homini mittere aptius? Patiare uero a me hoc te nomine appellari. Quanquam enim e Musarum scholis, quæ te aluerunt, nescio quo fato, quasi transfuga, te repente traduxeris ad forum; in quo summum longeq; amplissimum in tua urbe magistratum adeptus ita uersaris, nihil ut unquam omnino aliud egisse uideare; quandiu tamen uel elegi uel endecasyllabi tui extabunt, uel illa heroica uenatio legetur, legetur autem, ut de Midæ regis sepulchro ait ille; dicam autem latine; ut tu ea facilius possis, qui Græcorum linguam non multum calles, intelligere:

Dum fluet unda, ferent altæ dum robora syluæ;
Solq; dabit mundo surgens & Cynthia lumen;

tam diu omnes homines te poetam appellent, necesse est. Atque illi quidem si uiuerent, qui hæc ipsa, quæ ad te mittimus pertractauerunt, inter seq; disseruerunt; essetque ab ijs eligendus aliquis, cui ea cognoscenda traderentur, ad te unum illos arbitror maxime omnium esse uenturos. Similia enim similibus commendanda sunt. Sed est mihi quidem tecum certe etiam alia causa, qua nulla potest esse laudabilior, amoris & beniuolentiæ necessitudo: quæ quoniam tu iam pluribus tuis cum de me tum ad me honorificentissime amicissimeq; scriptis carminibus qualis esset ut omnes homines intelligerent, effecisti; cauendum mihi est; ne si nihil omnino ipse ad te scripsero, parum dignus uidear, cui tu tantum non dicam iudicij tribueris; nam id quidem tuo, hoc est poetarum iure fecisti; sed amoris. Amo autem te mi Stroti, semperq; amabo, uel quia es amore omnium ipse dignissimus, uel quia me amas. In

altero id doctrinæ ingenio, moribus illis tuis suauissimis debeo; in altero uoluntati. Itaque hæc leges scio, tanquam ab homine missa tibi coniunctissimo, libenter; tanquam uero a maximis atque doctissimis uiris disputata, etiam cum uoluptate. Aiebat enim ille idem Phędrus nullo se unquam spectaculo tam libenter detentum; quam cum illos differentes audiebat; tam lenis, tam docta, tam elegans inerat in ore utriusque semper oratio; quemadmodum accidit, cum in eum sermonem incidissent, ut de poetis loquerentur. Nam cum ad Hermolaum Pomponius, ut solebat, ex Quirinali ad Mineruæ uenisset; essetq́ue ipse uná cum Pomponio; atque illum in hortis sedentem offendisset: erat autem meridiei fere tempus: consedisse ibi tum cum illo: uisóque hominis marmoreo trunco, qui ante illorum pedes humi temere atque indecore iacebat, sine capite, sine pedibus, sine etiam manibus, pallio tantum læuo brachio inuoluto; ita cœpisse Pomponium dicebat: a me uero hæc nunc, tanquam illos differentes audias, explicabuntur: sic enim malo, quam alio modo. est autem res sic inter illos acta. POMP. *Ista uero Hermolae, quā hic habes obtruncatā deturpatamq́; omnibus modis statuam, quis scit, an alicuius Fabiorum, Marcellorum, Sulpitiorum, Catonum, aut etiam Scipionum illorum hostium euersorum'que Cartaginis fuerit effigies? Non enim scire te arbitror; cum neq; uultus eius inspiciatur, neq; nomen legatur; cuius fuerit.* HERM. *Recte tu quidē arbitraris. Ego enim id Pomponi nihilo plus scio, q̄ tu. Nam, ut uides, nullæ omnino notæ, quibus simulachrū cognosci possit, remanserunt. Quare de eo nunc quidem*

arbitratu tuo existimes licet: refellere te nemo poterit. Quod si cuiuspiam illorum non fuit, quos dicis; certe fuit illa quidem effigies magni alicuius uiri. Itaque ille ob suum aliquod egregium in remp. facinus se exculpi fecit: ut quoniam erat ipse moriturus, extaret quasi quoddam exemplum sui: in quod cum homines respexissent, aut inscriptionem legissent; bene de se loquerentur; appareret'que qualis fuisset sæclis innumerabilibus. POMP. Verisimile id quidem ualde est. Quæ enim esse alia causa eius rei potest; quam gloriæ immortalitatisq; cupiditas? Nunc autem quam illum spes fefellerit, uides: qui si se ipse contemplaretur; credo ingemisceret, rogaretq; te ut se restitueres. quod quoniam effici non potest; est hoc quidē miserum, sed tamen commune illi cum multis: ex tot enim tam'q; claris uiris; quorum ita crebræ imagines spectabantur, ut esse Romæ quasi alter populus lapideus uideretur; ad nostram ætatem suis locis fere statue nullæ integræ permanserunt: auulsæ et amputatæ ita tamen, ut dignosci possit quorū fuerint, omnino perpaucæ. Illud uero miserius, carere nos ijs atque alijs multo illustrioribus multo'q; magnificentius ut diuturniora essent constructis monumentis antiquorum non tam quidem annorum iniuria, quam etiam negligentia Romanorum principum; qui illa, cum sustineri aut restitui possent, neglexerunt. Itaque nunc, ut iam statuas & signa prætermittam, tot sepulchrorum, tot theatrorum cadauera prostrata & diruta ante oculos iacent. HERMOLAVS. Est sane istud quidem uerum Pomponi, ut dicis: atque eo etiam se res deteriore habet conditione atque fato; quod non ea modo, quæ stare adhuc potue-

rant, negliguntur; sed illa ipsa etiam, quæ stant quæ'que permanent, quoniam uetustate ipsa se confici passa non sunt, datur a nostris hominibus opera, enituntur, perficiunt aliquo denique modo, ut nunc quidem permanserint ne an ceciderint, parum illorum interesse uideatur. Nam Pantheum quidem ipsum, quæ profecto ædes una omnium maxime, quoniam rotunda est, late circumstrato foro patere undique prospiciq; debuerat; ita paulatim domibus tabernis'que ad templi parietes exædificatis obsepierunt; ut ab Aquilone tantum nunc uix ægré'que conspiciatur. In Obelisco illo Vaticano autem dici uix potest, quantum a Romanis hominibus offensum peccatumq; sit: qui quasi inuiderent superesse aliquod nostris temporibus opus, quod nulla ex parte annorum temporis'que diuturnitas consumpsisset; ruinis aggestis ædiculis'que constructis iam ut lateret, propemodum effecerunt. Sed hęc tamen, quoniam tantummodo oculorum oblectamenta sunt, ferenda sunt æquius. Quid illa uero Pomponi; quę non oblectamenta modo & delectamenta, sed leuatio etiam & medicina & quasi potus aliquis cibus'que animorum sunt, scripta uidelicet illa tot in omni quidem doctrinarum genere antiquorum hominum, uel Gręcorum uel nostrorum, maxime autem poetarum, quę perierunt; quomodo sunt ferenda? an non tibi longe maior iactura hęc, quam illa lapidum & murorum uidetur?

POMP. Mihi quidem uidetur: nisi forte existimas, si Terentius & Horatius, & noster Maro Deo aliquo iubente ab inferis existerent, malle me illorum frontem aspicere, quam uerba sermones'que audire. Sed tamen

Hermolae utinam illa tantummodo perijssent, quae quidem iam (ut dicis) perierunt; quod est tamen ipsum per se acerbissimum. Nam prope ut signorum, ita scriptorum non parum plura amissa, quam retenta sunt. Sed utinam illa tantummodo perijssent; ac non ij etiam Poetae nostri, qui habentur qui'que permanent, mutilati decurtatiq; haberentur. Quis enim iam eorum liber (de antiquis loquor) mendis peruersionibusq; non scatet? quę plaerunque quasi delumbant amputantq; non modo carminum numeros, orationis'que structuram, sed etiam ipsum sensum scribentis. Atque hoc quidem Hermolae nemo te melius intelligit: cuius in Plinianis castigandis corruptis & depravatis locis magnum nostris hominibus laborem eripuit labor. Quod si tui similes multos mortales habuissemus; nae nunc quidem ualde potius hoc modo Catulliana illa in Pelei nuptijs carmina legerentur.

Sancte puer curis hominum qui gaudia misces;
Quiq; regis Golgos, quiq; Idalium frondosum.

Item'que alibi

Nunc o caeruleo creata ponto;
Quae sanctum Idalium Aeriosq; apertos,
Quaeq; Anchona Gnidumq; harundinosam
Colis, quęq; Amathunta, quaeq; Golgos:

quam quo leguntur. Venus enim in Golgis Cypri loco colebatur: quemadmodum Pausanias in Arcadicis meminit: non autem in Colchis, ut habent codices. De eo est etiam apud Theocritum in Syracusanarum dialogo uersus: in quo Golgon numero singulari positum legitur;

Quae Golgon Regina colis Venus, Idalium'que:

HERM. Imo enim si tui similes Pomponi essent ij, qui docti haberi cupiunt; ita legerent istos ipsos, quos affers uersus; quemadmodum tu quidem mones. Memini autem me in Lycophronis opinor Cassandra legere Reginam Golgorum Deam, pro Venere positum; quam quidem Golgi Cypri populi colerent. Sed quid illud est, quod Ærios apertos dixisti? An non habent omnes Vrios codices; si recte memini; non Ærios? POMP. Habent Hermolae: teq; in eo tuus memorię sensus nihil fallit: Sed ut ego arbitror, deprauate: quemadmodum ea, de quibus nunc quidem loquimur. Qui enim populi sint Vrij, apud quos Venus culta fuerit; equidem nescio. Si uero legas Ærios, id uerbi quam uim habeat, non erit difficillimum interpretatu. Refert enim Tacitus historiarum libro tertio, uetustissimi in Cypro delubri Veneris Paphię Æriam auctorem fuisse: cuius Amathus filius Veneri Amathusiæ templum & ipse condiderit. Itaque facile erit dicere, a phani nobilissimi conditore Æria Paphios etiam Ærios appellatos; quemadmodum ab Amatho Amathusios: siue ille Æriæ filius, siue Herculis, ut ait Stephanus, fuerit, Quare mihi quidem sic legendum uidetur. Quod autem apertos poeta dixit; plane Paphijs conuenit. Est enim Paphos ad mare aperto & aprico loco. HERM. Placet ista mihi tua loci huius lectio Catulliana Pomponi. Itaque uideo te Catulli manibus sancte apparate'que parentauisse: qui hos illi locos restitueris. Sed sequere: uideo enim te alia etiam meditari. POMP. Vere dicis tu quidem. Catullo autem litemus etiam uberius. Nam illa quoque ijsdem in nuptijs carmina hoc ego mo-

do legenda esse arbitror.

Quod tibi si sancti concesserit incola Itoni,
Quæ nostrum genus & sedes defendere sueta.

Item'que,

Vnde pater Diuum sancta cum coniuge natis'que
Aduenit cælo te solum Phœbe relinquens,
Vnigenam'que simul cultricem montis Itoni
Pallada,

non eo quo leguntur. Nam apud Itonum Thessaliæ urbem; quam quidem plane urbem ab Itono Bœoti filio dictam ferunt; siue tu illam Itona, siue etiam Itonem dixeris, his enim omnibus dicitur modis; Pallas templis positis colebatur Itonia dicta; éaque templa fluuius Cuarius paulo ante quam in Peneum influeret, adluebat. Verum ijs ex locis Bœoti domum post Troianum bellum reuertentes Coroneam Bœotiæ oppidum cum expugnauissent, Palladi & ipsi condiderunt in plano ante urbem templum: utq; inde omnia transtulisse uiderentur, credo religione permoti, & ipsam urbem Itonum, & Itoniam Deam; tum autem Fluuius ibi qui erat, eum Cuarium a Thessalia sumptis denominationibus appellauerunt. Hunc Alcęus Coralium, Callimachus Curalium nominat; cuius hęc sunt in Balneis de Itonia Bœotorum Pallade carmina: quę tibi eo etiam libentius referam, quod est illa nuper noster Politianus interpretatus in Miscellaneis suis

Vnam olim o Puerę Thebis Dea Pallas amabat
Nympham præ cunctis, quas habuit comites,
Matrem Tiresiæ: nunquam'que fuere seorsum.
Sed siue ad ueterum mœnia Thespiadum,

S iue Cheroneam, ſeu tenderet illa Haliarton
Vecta iugis uiſens Bœotiæ populos;
S iue Coroneam, qua pulcher odoribus halat
Lucus, & ara ipſi Curalium ad fluuium;
S æpe illam curru ſecum Dea uexit eodem.

Quanquam illud miror, hoc in loco bis Coroneam poſuiſſe Politianum: & quidem plurali numero; neque nomina diſcreuiſſe; quaſi neſcierit Cheroneam etiam Bœotiæ fuiſſe oppidum Haliarto uicinum. Niſi uero hæc fortaſſe nomina librariorum incuria confuſa ſunt, non illius: quod mihi quidem magis fit ueriſimile. Verum ad noſtra redeamus. Duæ igitur Itoniæ Pallades fuerunt, prior Theſſalica, Bœotia poſterior. Montis autem incolam poeta cum dicit; poteſt id quidem apte de Bœotia intelligi, propterea quod in colle fuiſſe Coroneam ſitam locorum ſcriptores tradiderunt. Sed eſt de hac etiam Papinij in Thebaide uerſus.

Huic annue; ſacro
Seu Pandionio noſtras inuiſere cædes
Monte uenis; ſiue Aonia diuertis Itone:

Nam Bœotia, quæ nunc eſt, ea prius Aonia dicebatur. itemque

D ucit Itongos & Alalcomenæa Mineruæ
Agmina.

Neque uero exiſtimo Hermolae parum differens uideri tibi, Itoni'ne; an (ut codices habent) Ithyni uel Ithomi legatur; cum una peruerſe addita litterula difficile dictu ſit, quantos ſæpe ſenſus perturbarit: quemadmodum in illis de amandi arte libris apud Ouidium ſi ita hos uerſus

ſus

ſus recitaueris, ut dicas,

Porrige & ancillæ, quæ pœnas luce pependit
Luſa maritali Gallica ueſte manus.

quod quidem habent omnes me hercule codices, ut intelligo; non modo uerum ſenſum, ſed ne uériſimilem quidem ullum unquam elicies poetæ. Quod ſi ita dixeris, Porrige & ancillæ, qua pœnas luce pependit, & quæ ſequuntur; ſtructura tibi omnis, & quaſi uerborum contignatio ſtatim patebit; ex quo etiam ipſa hiſtoria pateat, neceſſe eſt. Erat autem ancillarum dies feſtus Nonæ Iuliæ, quo die poeta donari ancillas ab amantibus dominarum præcipit: quas etiam nonas Caprotinas appellauerunt; quoniam eo die ancillæ ſub matronarum habitu Gallis hoſtibus deditæ ÿs, qui ea tempeſtate Romam Atepomaro duce obſidebant, de caprifico ſigno dato rempublicam bene geſſerunt: quam hiſtoriam ab Ariſtide Mileſio rerum Italicarum ſcriptore ait ſe Plutarchus accepiſſe illo in libro, quem is de Græcorum Romanorum'que comparationibus inſcripſit. Nam quod illos dicit Fidenates fuiſſe in libris Saturnaliorum Macrobius; conuenire huic loco id non poteſt, ut mihi quidem uidetur. Quid autem, non ne unius etiam interiectio litteræ facit, ut qua de cauſa Horatius Apollinem Agyeum dixerit, neſciatur eo uerſu,

Dauniæ defende decus camenę
Leuis Agyeu.

Agyleum enim habent codices, non Agyeum: quod quidem nomen quale ſit, illi ipſi uiderint, qui ſic legunt. Sunt autem (ut noſti) apud Gręcos Agyei Dorico uocabulo in coni formam deſinentes columnę, quas ante fores ędium

erigebant, Apollini sacræ, uel ut quidam dicunt Baccho, ut uero alij etiam utris'que. Sunt & Attico item ante ædium fores aræ Apollinis: quam rem Sophocles tetigit illis uersibus.

Ignibus odoris arae Agyeæ nitent
Suffitu halantes Myrrhę lachrymas barbaro.

Itaque Apollinem cum Thyræum, tum etiam Agyeum uocauerunt. Sed hæ tamen peruersiones Hermolaæ ferri quidem minus moleste poterant; modo non etiam Maronem nostrum inuasissent, eiusdem modiq; infectionibus & tanquam maculis Cygnum illum Mincianum aspersissent nostrorum longe principem; dicerem omnium: sed nolo tua nobis Gręcia succenseat; quá cum mihi perpetuum esset bellum gerendum, si hoc dixissem. Nam qui sic legunt illos uersus,

Nunc scio quid sit Amor: duris in cotibus illum
Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes
Nec generis nostri puerum, nec sanguinis edunt;

haud recte legunt. Non enim est mons Ismarus inhospitalis, ut Rhodope, sed cultus: quem uitibus conserebant, neutro sæpius dictum nomine & plurali numero. Erat autem etiam urbs: quæ quidem alio nomine Maronæa appellabatur: ut illud, quod ait Duris in cotibus, neque de oppido, neque de monte uitifero possit dici. Est igitur sic legendum.

Aut Tmarus, aut Rhodope.

Tmarus autem, qui etiam Tomarus dicitur, mons est Dodonis asperrimus atque incultissimus non minus quam Rhodope Thraciæ. Tota uero etiam Epirus, in qua Do-

done eſt, inculta et ferox ſemper eſt habita. Itaque poeta cum dixiſſet, Duris in cotibus illum Aut Tmarus aut Rhodope; quoniam ſatis iam ſibi uidebatur Amoris ſæuitiam duorum montium aſperitate probauiſſe, probat denuo a loci longinquitate; inſertq; Aut extremi Garamantes, & quæ ſequuntur. Quanquam etiam enumeratio ipſa duorum montium diuerſis in regionibus poſitorum elucere mihi quidem magis uidetur atque ſplendeſcere; quam ſi de poſitis una in Thracia dixiſſet. Verſus quoque & cultior eſt & ſane hilarior: in quo ter ſegregantis illa uox AVT dicitur. Sed næ ego imprudens, qui hæc tecum: cuius tu generis omnia multo melius diſpicis, quam ego. Et fortaſſe tibi otium a tua philoſophia non eſt, quod his impendas. HERM. Mihi uero eſt: atque haud ſcio an etiam ſit hoc ipſum philoſophari. Quid eſt enim magis philoſophi, quam perſcrutari ueritatem? Quacunque in re autem, qua de agatur, quid ſit uerisſimum, ſcire, mea quidem ſententia pulcherrimum ſemper fuit. Itaque ille grauisſimus philoſophandi auctor & magiſter Plato, dum in eo libro, in quo de recta nominum ratione diſputat, iſtud ipſum perquirit; Homerica illa non modo Agamemnonis, Oreſtis, Aſtyanactis, Hectoris, ſed etiam Xanthi & Scamandri nomina ambitioſe minutisſimeq; interpretatur. Quare non eſt cur me pœniteat, cum de peruerſis poetarum ſenſibus locisq; diſſeratur, iſta etiam audire, de te præſertim, cuius ex ore nihil non melle dulcius fluere nihil excidere non decorum poteſt. Sequere igitur; ac Maronem noſtrum; ſi quid ex illo aliud, quemadmodum ex hac ho-

minis figura multa, tempus uetustasq; consumpsit; perge restituere quantum potes. Nam de Tmaro mihi quidem perplacent quæ dixisti. Sed uelim scire ex te, unde tibi illud suboluerit. An tu fortasse antiquum aliquem legisti librum Virgilianum, in quo ita sit scriptum? POMP. Legi sane, ac perantiquum quidem; apud méque habeo; ut si tu mihi parum adhibeas fidem, ille te possit cogere, cum inspexeris, ut mihi prorsus assentiare. Qui quidem quanquam liber ipse quoque truncus mutilatusq; sit; quippe, cui præter iuuenilis ludi libellum, & illos Bucolicorum sermones decem, & Georgicorum primi libri partem, nihil omnino superest: habet tamen non paucos recte scriptos locos quibus delectere: quos tibi, ut postulas, explicabo (mandaui enim memoriæ) non oratione illa quidem dulci ac decora, quam dicis; in quo summus erga me amor tuus te mehercule decipit; sed plane uera. Non tamen prius id faciam; quam tu etiam te receperis explanaturum mihi eos locos, quos ut intelligo habes permultos in Terentij tui fabulis longe, ac passim habeantur, secus. HERM. Faciam, ut iubes, Pomponi: cogis enim iam tu me; qui mihi audiendi tui conditionem istam imponis. Itaque amœbæum (ut uideo) conficiemus. Sed quid illud libri est, quem tu iuuenilem ludum appellas? ego enim me istoc nomine Virgilij librum legere nunquam memini. Nisi tu forte eum librum dicis; quem is de Culice perscripsit: constat enim ipsum admodum iuuenem illa carmina conscripsisse. POMP. Pars illa quidem sunt portioq; eius libri, quem dico. Nam ut Homeri (quem admodum accepimus) non Batrachomyomachia solum

opus

opus ludicrum & iuuenile est, sed alia quoque permulta, Phocais, Cercopes, Epiciclides, Margitis, Amphiaraus, Caminus, pusillaque altera Ilias, quam sic incepit.

D ardaniam Troiamq; cano; quam plurima circum
Perpessi Danai duro gens aspera bello:

Ita Maronis nostri præter Culicem hi etiam sunt ludentis adolescentiæ quasi partus, Diræ, Copa, Est non est, Vir bonus, Moretum, Rosæ: quæ omnia librum hunc conficiunt iuuenilis ludi, quem dico. Ea est enim eius libri inscriptio: quo magis assentior ijs; qui Priapeorum librum esse Virgilij non putant. Quid est enim magis ludicrum, quam illa carmina? in eo tamen septo & quasi cauea Virgilij ludorum illa non sunt. quanquam quidem huius etiam semper rei maximum mihi uideri argumentum solet Virgiliana uerecundia. Itaque magis audiendi sunt ij; qui omnino a compluribus uno tempore poetis interseq; familiaribus ioci gratia compositos fuisse illos uersus existimant: quorum quidem cum Nasoni magnam partem tribuant; quia is Virgilio familiaris non fuit, negant Virgilij esse ullum in eo libro uersum. qua in sententia me Bernardi Bembi uestri hominis mihi amicissimi etiam auctoritas confirmauit; dum is non multis ante te annis hac in urbe pro uestra rep. esset legatus. Nam cum in hunc fere sermonem incidissemus, diceretq; nihil esse eius libri auctoribus incertius nihil obscurius; unius epigrammatis testimonium attulit, quod quidem me iuuene non habebatur: affirmauitq; sese illud primum omnium inuenisse uir grauissimus in Patauino quodam sacello lapide extra urbem tertio, si recte memoria teneo, in antiquo marmore incisum, obrutumque ruderibus abiecto loco. Idque

fuisse postea temere Priapeorum carminibus pro Virgilia no ab impressoribus cupidis illis quidem fortasse uiris ditandi augendiq; rem litterariam copia numeroq; librorum; sed plane cum indoctis, tum etiam indiligentibus: nam peruerse transtulerunt. Quod si ea quoq; Hermolae; quæ nostra ætate inuenta sunt, queq; habemus ipsi ante oculos; deprauari nobis sentientibus peruertiq; uidemus; non est iam profecto mirum; si quæ in lucem multis ante nos sæculis prodiere, ea confusa sunt illusionibus intolerabilibus.

HERM. Nihil omnino id quidem Pomponi mirum. Sed uelim uersus illos recenseas, quos dicis. Nam & ipse Bernardum Bembum amo, & ille me. Eius autem Petrus Bembus filius mihi etiam secundum patrem plurimum tribuit. Sed Bembus quidem pater dum crebris ac prope continuatis legationibus fungitur, a patria abfuit permultos annos: cuius filius ex quo ingredi cepit, fere semper cum illo fuit. Ego autem non multum sane temporis domi uel in otio uel in negotio consumpsi. Itaque effectum est ut beniuolentiæ nostrę fructum præsentes adhuc fere nullum perciperemus: unà enim non multum sæpe fuimus: absentes & illi me omni officiorum genere, & ego illos sum prosequutus. Quamobrem nihil miror te ab homine mihi coniunctissimo ea accepisse, quæ ego nunquam acceperim: neque enim antehac quicquam horum audiui, quæ dicis. Fac igitur nunc de te illos uersus audiam, quos memoras; si tibi uidetur. POMP. Tu uero audi. sunt enim hi.

Aerarij quondam custos, nunc cultor agelli,
Hæc tibi Perspectus templa Priape dico.

Pro quibus officieis, si fas est, Sancte paciscor,
Adsiduus custos ruris ut esse uelis:
Improbus ut si quis nostrum uiolarit agellum;
Hunc tu, sed tento: scis puto, quod sequitur.

Quo quidem in epigrammate officieis pro eo, quod nos officijs dicimus, Nigidiana illa regula, de qua meminit Gellius, antique est in ipso marmore inscriptum. Sed hæc alias. Nunc ut ad poetæ locos ueniam. Sunt in Rosis hi uersus

Rara pruinosis canebat gemma frutetis
Ad primi radios interitura die.

quos cum legerent maiores nostri; & die pro eo casu nominis, qui est ultimus, accepissent, omnia confuderunt, scripserunt'que, quod quidem multis in libris legi.

Ad prima radios interitura die.

Est autem Die secundus casus antique dictus: ut idem in Georgicis, Libra die somniq; pares ubi fecerit horas: & in Aeneide Munera lætitiamq; die. Quanquam in altero dicat Gellius scripsisse Virgilium Dies, in altero autem Dij, ut uterque secundus casus sit peruuteri regula, quam postea usus abrogauit. Præterea sunt in Copa hæc carmina.

Eia age pampinea fessus requiesce sub umbra;
Et grauidum roseo necte caput strophio
Candida formosæ decerpens ora puellæ.
Ah pereant, cui sunt prisca supercilia.
Quid cineri ingrato seruas bene olentia serta?
An ne coronato uis lapide ista tegi?

P one merum & talos : pereat, qui crastina curat.
Mors aurem uellens uiuite, ait; uenio.

Quibus autem in uerbis reliqui peccent libri; ne singula persequar; per te ipse licebit sumptis exemplaribus perspicias. Itaque ad tuos te reijciam libros: eos tu uidebis, cum uoles. Sed quod hic poeta uellere aurem dixit; postea in Bucolicorum transtulit libros;

C ynthius aurem
Vellit & admonuit pastorem Tityre pingues
Pascere oportet oues, deductum dicere carmen.

Sunt in Viro bono hæc:

V ir bonus & sapiens, qualem uix repperit unum
Milibus e cunctis hominum consultus Apollo,
Iudex ipse sui totum se explorat ad unguem:
Quid proceres, uaniq; ferat quid opinio uulgi,
Securus; mundi instar habens, teres atq; rotundus;
Externæ nequid labis per leuia sidat.

cui perquam simile est illud Horatianum: ut iam non modo sensum ordinemq; sententiæ, sed ipsa etiam Virgilij uerba uideatur Horatius transtulisse in sermones suos:

Fortis & in se ipso totus teres atque rotundus,
Externi ne quid ualeat per leue morari:

Sunt in Diris hæc.

F lectite currentes lymphas uaga flumina retro,
Flectite; & aduersis rursum diffundite campis:
Incurrant amnes passim remeantibus undis:
Nec nostros seruire sinant erronibus agros.

Sunt præterea hæc.

D ulcius hoc memini reuocasti, Battare carmen

E manent

Emanent ſubito ſicca tellure paludes;
Et metat hic iuncos, ſpicas ubi legimus olim.

quo in loco quia reliqui omnes libri ita habent ſcriptum hunc uerſum, ut de reliquis taceam, Et metat hic miles ſpicas ubi legimus olim; Vides'ne Hermolae, quam leui ſæpe de cauſa pulcherrimi poetarum ſenſus deturpentur? HERM. *Quonam hoc inquis modo?* POMP. *Vt uidelicet, quoniam erat in ueteribus exemplaribus (quemadmodum mihi uidere uideor) ita hæc lexis* MILES *adſcripta, ut eſſet extra uerſum tanquam interpretatio illius pronominis* HIC, *ne pro aduerbio reciperetur; non doctorum librariorum aliquis, quorum me hercule magna quidem copia ſemper fuit, mendũ ratus uerſum ipſum peruerterit eo, quo tibi dixi, modo: qui quidem paſsim error in eos, qui habentur, poſtea codices emanarit. an non tibi ita uidetur?* HERM. *Mihi quidem Pomponi uidetur. ac mirum dictu eſt, quam multis in locis deprehenderim ea, quæ neceſſe eſt in librorum marginibus alicuius rei cauſa ueluti notas a perlegentibus fuiſſe conſcripta, intra legitimum poſtea ordinem & quaſi certum orationis atrium recepta ab his, qui deſcripſerunt, deinceps non ſuo in loco diutius, quam opus erat, permanſiſſe. Itaq; perge ad reliqua.* POMP. *Ego uero pergam, eoq; libentius; quo me uideo unius etiam amiſsi uerſus inſtauratione eius libelli mœrorem conſolaturũ. Nam ubi illa ſunt carmina*

Dulcia amara prius fient, & mollia dura;
Candida nigra oculi cernent, & dextera læua;
Migrabunt caſus aliena in corpora rerum;
Quam tua de noſtris emigret cura medullis:

Quanuis ignis eris, quanuis aqua; ſemper am abo:
Gaudia ſemper enim tua me meminiſſe iuuabit.

ille uerſus Quanuis ignis eris quanuis aqua, in libris reliquis non habetur. Sed hæc leuia: Illa aliquanto grauiora: quæ Culicem pene totum infecerunt. Nam (ut quidem ſe habent ij, qui leguntur), ita ſunt libri pleni mendis, ut iam ne legantur quidem. HERM. Animaduerti equidem Pomponi, cum adoleſcens haberem illum librum in manibus, permultos eſſe uerſus; in quibus hærerem, tanquam in ſalebris. offendebar enim non tam mehercule uel difficultate ſenſuum, uel hiſtoriarum obſcuritate; quarũ mihi neutra eiuſmodi prope eſſe uidebatur, ut percipi non poſſet, ſi quid lateret, quam certe illis ipſis aut peruerſe ſcriptis, aut plane etiam deficientibus exemplarium locis. Itaque mihi gratiſſimum feceris, ſi non eo modo, quo iſta nunc a te dicta ſunt, etiam culicem ipſum explicabis: tetigiſti enim tantummodo carptim membratimq́; quoſdam locos: quod abſte tamen ideo factum exiſtimo, quia eorum opuſculorum minus multæ peruerſiones deprehenduntur: ſed ſi mihi ordine totam carminum ſeriẽ ſyluamq́; recenſebis. Nam nec ualde multa ſunt: & ſumus, ut uides, otioſi: modo tu illa memoria teneas. POMP. Ego uero nunc quidem teneam ne memoria eum librum, an non; haud ſatis ſcio: tenere alias certe me memini. Recenſebo autem ordine ſi potero ſingula, ut poſtulas Hermolae: uideo enim eo te nunc ſtudio libenter teneri, quo ego ſępe detineor; ut Maronianum uerſum aliquem iacere ne ſinamus: qui quidem legentem facile ſequuntur ſinguli; modo ne tanquam ferreis manicis, ſic indoctorum hominũ erratis implicentur. Itaq; cũ illo ſic incipiã.

L usimus octaui gracili modulante Thalia;
Atque ut araneoli tenuem formauimus orsum:
Lusimus. hæc propter culicis sint carmina dicta;
Omnis & historiæ per ludum consonet ordo,
Notitiæq; ducum uoces. licet inuidus adsit,
Quisquis erit, culpare iocos musamq; paratus,
Pondere uel culicis leuior famaq; feretur.
Posterius grauiore sono tibi Musa loquetur
Nostra; dabunt cum securos mihi tempora fructus,
Vt tibi digna tuo poliantur carmina sensu.

Q uid autem o Hermolae, non'ne tibi satis apte uidetur Virgilius his uersibus & proposuisse Augusto, quid sit scripturus; & causas cur ita scribat, attulisse? Nam quod ait culicis carmina, & historiæ ordinem, & notitiæ ducum uoces; totum opus complexus est: quod autem & Thaliam gracilem, & araneoli orsum dicit; duas afferre ille mihi uidetur rationes, cur luserit. quia enim erat ipse adolescens; suas in poeticis studijs uires graciles dicit: quod uero tunc primum Augustum alloquebatur; suam hanc inceptionem quasi araneoli orsum appellat scite mehercule, nisi me amor fallit, Nam & texere poetæ dicuntur, cum scribunt, quod araneorum est; & a materia non discedit, qua de se scripturum pollicetur. Itaq; ait PROPTER HAEC; hoc est & quia Thalia nostra gracilis est, & quia nunc primum ad te scribimus; carmina culicis & quæ sequuntur, sunt illa quidem per ludum dicta hoc tempore: nam

P osterius grauiore sono tibi Musa loquetur
Nostra; dabunt cum securos mihi tempora fructus:
Vt tibi digna tuo poliantur carmina sensu.

An tibi hæc probantur, quæ dico? HERM. Mihi quidem probantur. Quin etiam propterea illum existimo Thaliam potius, quam aut Calliopem aut Melpomenem aut Polymniam aut aliud omnino Musę nomen posuisse; ut latenter suam non adultam iam confirmatam'ue poetices facultatem; sed plane surgentem crescentemq; innueret: surgere enim & crescere & pullulare, ut scis, eo Græci uerbo dicunt: a quo est quidem Thaliæ inditum uni ex nouem Musis nomen. POMP. Recte quidem existimas Hermolae: quid enim tu non recte? Itaq; perge me adiuuare isto modo sæpius: sic enim melius id, quod uolumus, assequemur. Ea uero, quæ sequuntnr, hæc sunt:

Latonæ magniq; decus Iouis aurea proles
Phœbus erit nostri princeps & carminis auctor,
Et recinente lyra fautor; siue educat illum
Alma Chimeræo Xanthus perfusa liquore,
Seu nemus Asteriæ, seu qua Parnasia rupes
Hinc atque hinc patula præpandit cornua fronte;
Castaliæq; sonans liquido pede labitur unda.

Erat autem Xanthus (ut scis) Lyciæ ciuitas apud Chimæram conuallem in Xanthi fluminis eiusdem nominis ripa Pataræ urbi perq; uicina; qua in urbe Apollo colebatur. Nomen uero pro nomine hoc in loco Virgilius consuetissima poetarum licentia posuit. Itaq; Apollinem inuocat tribus ex celeberrimis locis Patara Delo Parnaso. Te uero iterum admonitum uolo Hermolae, ut ad tuos te referas libros; si, quot in locis nostra hæc a communibus exemplaribus recesserint, uolueris inspicere.

Quare Pierij laticis decus ite sorores
Naiades; & celebrate Deam plaudente chorea.

Et tibi sancta Pales; ad quam uentura recurrit
Agrestum bona cura; sequi sit cura tenentis
Aerios nemorum tractus syluasq; uirentis:
Te cultrice uagus saltus feror inter & astra.

Hic Palem qua de causa poeta inuocet, non est iam quærendum, agrorum uidelicet & saltuum et nemorum & pecorum & pastorum Deam. est enim eadem et Vesta: quam ipsam esse terram crediderunt. Quamobrem qui Tibullianos illos uersus ita legunt,

Vos celebrem cantate Deam, pecoriq; uocate
Voce palem;

eo errore lapsos puto; quod plane non mehercule Cupido agrorum Deus dicitur; sed Pales. qui quidem tamen uersus (quemadmodum te scire arbitror) ita sunt ipsi legendi:

Vos celebrem cantate Deum; pecoriq; uocate;
Voce palam pecori; clam sibi quisque uocet;
Aut etiam sibi quisque palam: nam turba iocosa
Obstrepit, & Phrigio tibia curua sono.

Nam quoniam dixerat poeta Cupidinem in agris natum; inuocari etiam illum ab agricolis tanquam eorum Deum pręcipit: de agrestibus enim loquebatur Dijs. Palam autem dicit & clam, sumpta (ut mihi quidem uidetur) ea figura dicendi ab Homero; ubi ille sub Aiacis nomine cum Hectore decertaturi hæc dicit:

Martia quin ego dum interea circum induor arma,
Vos orate Iouem taciti, ne sentiat hostis,
Adiuuet ut nostri Saturnius orsa laboris:
Siue orate palam potius: neque enim horreo quenquam.

Sed nos ad Maronem nostrum reuertamur; qui quidem sic continuat culicem suum.

At tu, cui meritis oritur fidutia cartis
Octaui uenerande meis adlabere ceptis,
Sancte puer: tibi nanque canit non pagina bellum,
Phlegra Gyganteo sparsa est quo sanguine tellus;
Nec Centaureos Lapithas compellit in enses:
Vrit Erichthonias oriens non ignibus arces:
Non perfossus Athos, nec magno uincula ponto
Iacta, meo quærent iam sera uolumine famam;
Non Hellespontus pedibus pulsatus equorum,
Grecia cum timuit uenientis undique Persas.
Mollia sed tenui pede currere carmina uersu
Viribus apta suis Phœbo duce ludere gaudet.

Ecce autem dum se dicit currere carmina molli pede Virgilius, non'ne tibi etiam currere ipsemet uersus uidetur & quidem molliter? Nam cum est ex dactylis totus confectus, quibus nihil potest esse in heroico celerius; tum habet permultas syllabas, in quibus nihil inest asperum nihil durum. Itaq; hac figura dicendi quia est in Aeneide usus pluribus locis, cum & Procumbit humi bos dixerit, & Ruit oceano nox, & Conuulsum remis rostrisq; tridentibus equor; quos quidem plane uersus ruere procumbere conuelli non minus uideri uoluit, quam illas ipsas res, de quibus loquebatur; negari eam non potest iam ab ipso culice tanto antea fuisse illum auspicatum. Sed pergamus ad reliqua.

Et tu sancte Puer uenerabilis: & tibi certet
Gloria perpetuum lucis mansura per æuum:
Et tibi sede pia maneat locus: & tibi sospes
Debita felicis memoretur uita per annos
Grata bonis lucens: Sed nos ad cepta feramur.
Igneus ætherias iam sol penetrarat in arces,

Candidaq́; aurato quatiebat lumina curru;
Crinibus & roseis tenebras Aurora fugarat.
Propulit e stabulis ad pabula læta capellas
Pastor; & excelsi montis iuga summa petiuit,
Lurida qua patulos uelabant gramina colles.
Iam syluis dumisq́; uagæ, iam uallibus abdunt
Corpora; iamq́; omni celeres e parte uagantes
Scrupea desertæ perrepunt ad caua rupis.
Tondentur tenero uiridantia gramina morsu;
Pendula proiectis carpuntur & arbuta ramis:
Densaq́; uirgultis auide Labrusca petuntur.
Hæc suspensa rapit carpente cacumina morsu
Vel salicis lentæ, uel quæ noua nascitur alnus;
Hæc teneras fruticum sentes rimatur: at illa
Imminet in riui præstantis imaginis undam.
O bona pastoris; si quis non pauperis usum
Mente prius docta fastidiat, & probet illis
Omnia (luxuriæ pretijs) incognita curis,
Quæ lacerant auidas inimico pectore mentes.
Si non Assyrio fuerint bis lauta colore
Attalicis opibus data uellera; si nitor auri
Sub laqueare domus animum non tangit auarum;
Picturæq́; decus, lapidum nec fulgor in ulla
Cognitus utilitate manet; nec pocula gratum
Alconis referent Boetiq́; toreuma; nec Indi
Conchea bacca maris pretio est: at pectore puro
Sæpe super tenero prosternit gramine corpus,
Florida cum tellus gemmantis picta per herbas
Vere notat dulci distincta coloribus arua:

Atque illum calamo lætum recanente palustri,
Otiaq; inuidia degentem ac fraude remota,
Pollentemq; sibi uiridi cum palmite lucens
Vitea pampineo subter coma uelat amictu.
Illi sunt gratæ rorantes lacte capellæ,
Et nemus & fœcunda Pales, & uallibus imis
Semper opaca nouis manantia fontibus antra.
Quis magis optato queat esse beatior æuo;
Quam qui mente procul pura sensuq; probando
Non auidas agnouit opes, non tristia bella;
Nec funesta timet ualidæ certamina classis?
Non; spolijs dum sancta Deum fulgentibus ornet
Templa, uel euectus finem transcendat habendi;
Aduersum sæuis ultro caput hostibus offert.
Illi falce Deus colitur non arte politus:
Ille colit lucos: illi Panchaica thura
Floribus agrestes herbæ uariantibus adsunt.
Illi dulcis adest requies, & pura uoluptas
Libera simplicibus curis: huc imminet, omnis
Dirigit huc sensus, hæc cura est subdita cordi;
Quolibet ut requie uictu contentus abundet,
Iocundoq; locet languentia corpora somno.
O pecudes, o Panes, & o gratissima tempe
Fontis Amadryadum; quarum non diuite cultu
Aemulus Ascræo pastor sibi quisque poetæ
Securam placido traducit pectore uitam.

Hanc uero pastoralis uitę laudationem Virgilius; quam uides, quamq; a Lucretio sumpsisse illum fere mihi persuadeo; in Georgicis quidem postea cultius, sed eadem

tamen

tamen omnino pertractauit uia: ut uideri possit; cum in opere illo quidem omnium probatissimo emendatissimoq; translata multa de hoc ipso reliquerit; fuisse in hoc etiam, sibi quæ probarentur; iniuriamq; nobis fecisse tempora, quæ iterum ipsum culicem quasi contriuere. Sed hæc alias: nunc quæ sequuntur.

Talibus in studijs baculo dum nixus apricas
Pastor agit curas, & dum non arte canora
Compacta solidum modulatur harundine carmen;
Tendit in euectus radios Hyperionis ardor;
Lucidáque ætherio ponit discrimina mundo,
Qua iacit oceanum flammas in utrunque rapaces,
Et iam compellente uagæ pastore capellæ
Ima susurrantis repetebant ad uada lymphæ;
Quæ subter uiridem residebant cærula muscum.
Iam medias operum partes euectus erat Sol;
Cum densas pastor pecudes cogebat in umbras;
Vt procul aspexit luco residere uirenti
Delia Diua tuo; quo quondam uicta furore
Venit Nyctileum fugiens Cadmeis Agaue
Infandas scelerata manus e cæde cruenta:
Quæ gelidis bacchata iugis requieuit in antro
Posterius pœnam nati se morte futuram.
Hic etiam uiridi ludentes Panes in herba,
Et Satyri, Dryadesq; choros egere puellæ
Naiadum cœtu. tantum non Orpheus Hebrum
Restantem tenuit ripis syluasq; canendo;
Quantum te Peneu remorantem dia chorea
Multa tibi læto fundentes gaudia uultu:

Ipsa loci natura domum resonante susurro
Quis dabat, & dulci fessas refouebat in umbra.
Nam primum prona surgebant ualle patentes
Aeriæ platanus: inter quas impia lothos,
Impia; quę socios Ithaci mœrentis abegit,
Hospita dum nimia tenuit dulcedine captos.
At quibus insigni curru proiectus equorum
Ambustos Phaeton luctu mutauerat artus,
Heliades teneris amplexæ brachia truncis
Candida fundebant tentis uelamina ramis.
Posterius cui Demophoon æterna reliquit
Perfidiam lamentandi mala perfida multis.

Versus uero; qui hos in omnibus exemplaribus sequitur,

Perfide Demophoon & nunc defende puellam;

in meo uetustissimo non habetur. Itaque quemadmodum Aquilas; cum experiri uolunt pullos suos; quicunque solis radios acie oculorum perferunt, eos adhibere aiunt curam ut nutriant educentq́; pro suis; qui autem non perferunt, illos eÿcere ab earum nidis tanquam nothos ferunt: Ita nos eum uersum; qui quidem iam illius nostri libri ueritatem splendoremq́; reformidat; ex Maroniano eo nidulo tanquam suppositum (si tibi uidetur) eÿciamus. Neque enim prorsus uel ad fabulæ sensum atque ordinem, uel ad carminum structuram quicquam facit: quam etiam impedit potius frangitq́; quoquomodo: quod ipsum tamen apparebit latius; cum ad hæc respexeris, quę sequuntur.

Quam comitabantur fatalia carmina quercus;
Quercus ante datę, Cereris quam semina uitę:

Illas Triptolemi mutauit sulcus aristis.
Hic magnum Argoę naui decus edita pinus
Proceras decorat syluas hirsuta per artus.
Appetit aerijs contingere montibus astra
Ilicis & nigræ species, & lęta Cupressus:
V mbrosæq; manent fagus; Hederæq; ligantis
Brachia, fraternos plangat'ne populus ictus:
Ipsęq; excedunt ad summa cacumina lentæ,
Pinguntq; aureolos uiridi pallore corymbos:
Quis aderat ueteris Myrtus non nescia fati.

HERM. Sed retine te hoc loco Pomponi. Cupio autem scire ab hoc Phædro (nam a te satis multa didici); cur Virgilius ueteris fati myrtum consciam dixerit. Itaque siquid habes Phædre, explica. Te uero habere aliquid; etiam si ingenium illud elegans, alacre, floridum, scatens undique ignorarem tuum; tamen quia hunc sectaris, mihi quidem esset exploratum satis. Quamobrem loquere: audire enim te nunc uolo; qui quidem siluisti tandiu. PHAED. Ego uero Hermolae si id ita esset, ut uideris ipse existimare: amas enim hunc meum magistrum Pomponium; sed non magis, quam ille te: haberemq; aliquid, quod tibi afferrem hoc quo me appellas, loco: quanquam uobis præsentibus nihil tam me dedecet, quam omnino loqui: promerem quidem certe, quicquid id esset; mallemq; tuæ uoluntatis, quam meæ uerecundiæ habere rationem. Nunc autem, cum nihil habeam; peto a te Pomponi, ut illi respondeas: decet enim magistrum sæpenumero discipuli causam sustinentem respondere.

POMP. Imo enim potius & ego & tu illum rogemus

Phædre, ut sibi ipse respondeat: nam quis hoc facere: melius illo potest? Itaque te cum pro me, tum pro hoc rogo Hermolae; ut proferas, quæ habes. habere autem te certe aliquid existimo etiam præter ea, quæ de Helpenoris tumulo circunferuntur: nam de his poposcisse te nihil puto, quæ sunt etiam populo notissima. HERM. Recte putas: de ijs enim nihil poposceram: quanquam non sunt illa quidem spernenda. Sed quoniam ita uultis; referam non iam tibi (neque enim tecum nunc ago Pomponi) sed omnino isti Heronis, si recte memini; fabellam: quæ quidem modo mihi, cum tu illum uersum recitares, redijt in mentem. Ait enim in Georgicis suis, quæ quidem Græco sermone conscripsit; fuisse olim Athenis uirginem Myrsinem nomine cum puellas reliquas pulchritudine, tum certe robore omnes iuuenes superantem. itaque a Pallade peramabatur. erat autem illa in palestris stadijsq; fere semper, coronare etiam illos solita, qui uicissent. Sed cum inuidia quidam iuuenes afficerentur, sese ab illa certaminibus superatos; puellam interfecerunt: Mineruæ autem desyderium non restinxerunt. Manet enim illa Deę, quemadmodum olea familiaris in arborem mutata sui nominis. ita enim (ut scis) Gręci Myrtum dicunt. Tu autem Phędre ecquid hęc ad illum locum faciant, postea uideris: Nunc uero, cum nihil afferre uis de tuo, sinamus pergat Pomponius ad ea quę sequuntur. Itaque Pomponi sequere: mauult enim iste te, quam me, ut uideo, audire. POMP. Non est ita Hermolae: nam te quidem Phędrus non plane minus audit libenter, quam ego. Sed dabimus uterque operam, ut tibi mos geratur.

Itaque

Itaque attende ad reliqua.

At uolucres patulis residentes dulcia ramis
Carmina per uarios edunt resonantia cantus.
His suberat gelidis manans e fontibus unda;
Quæ leuibus placidum riuis sonat orta liquorem:
Et quanquam geminas auium uox obstrepit aures;
Hac querulæ referunt uoces; quis nantia limo
Corpora lympha fouet: sonitus alit aeris Echo:
Argutis & cuncta fremunt ardore cicadis.
At circa passim fessæ cubuere capellæ,
Excelsisq; super dumis; quos leniter adflans
Aura susurrantis possit confundere uenti.
Pastor ut ad fontem densa requieuit in umbra,
Mitem concepit proiectus membra soporem.
Anxius insidijs nullis: sed lentus in herbis
Securo pressos somno mandauerat artus.
Stratus humi dulcem capiebat corde quietem;
Ni fors incertos iussisset ducere casus.
Nam solitum uoluens ad tempus tractibus ijsdem
Immanis uario maculatus corpore serpens,
Mersus ut in limo magno subsideret æstu,
Obuia uibranti carpens grauis aera lingua
Squamosos late torquebat motibus orbes.
Tollebant auræ uenientis ad omnia uisus.
Iam magis atque magis corpus reuolubile uoluens
Attollit nitidis pectus fulgoribus; & se
Sublimi ceruice rapit; cui crista superne
Edita purpureo lucens maculatur amictu:
Aspectuq; micant flammantia lumina toruo.

Metabat ſeſe circum loca; cum uidet ingens
Aduerſum recubare ducem gregis: acrior inſtat
Lumina diffundens intendere, & obuia toruo
Sæpius arripiens infringere; quod ſua quiſquam
Ad uada ueniſſet. naturæ comparat arma:
Ardet mente: furit ſtridoribus: intonat ore:
Flexibus euerſis torquetur corporis orbis:
Manant ſanguineæ per tractus undique guttæ:
Spiritibus rumpit fauces. cui cuncta paranti
Paruulus hunc prior humoris conterret alumnus,
Et mortem uitare monet per acumina: nanque
Qua diducta genas pandebant lumina gemmis,
Hac ſeuioris erat naturæ pupula telo
Icta leui: cum proſiluit furibundus, & illum
Obtritum morti miſit: cui disſitus omnis
Spiritus exceſſit ſenſus: tum torua tenentem
Lumina reſpexit ſerpentem comminus: inde
Impiger exanimis uix compos mente refugit:
Et ualidum dextra truncum detraxit ab orno;
Qui caſus ſotiaret opem, numen'ue Deorum.
Nanque illi dederit'ne uiam caſus'ue Deus'ue;
Prodere ſit dubium: uoluit ſed uincere tales;
Horrida ſquamoſi uoluentia membra draconis
Atque reluctantis crebris fœdeque petentis
Ictibus oſſa ferit, cingunt qua tempora criſtam;
Et quod erat tardus, omni languore remoto;
Neſcius, aſpiciens; timor obcæcauerat artus,
Hoc minus implicuit dira formidine mentem.
Quem poſtquam uidit cæſum langueſcere, ſedit.

Sed ego

Sed ego hoc loco errata Hermolae explicare tibi singula non insisto aliorum librorum: facies id quidem (ut sæpe iam dixi) per te ipse, cum uoles: atque ut facias, uehementer te rogo. non enim commutata uerba tantummodo, interseq; non cohærentia; sed etiam præteritum inuenies integrum uersum, eumq;, quem quidem præteriri minime oportuit, minimeq; opus fuit. Interea quæ supersunt conficiamus.

I am quatit, & biiuges oriens Herebo cit equos nox;
Et piger aurata procedit uesper ab Oeta;
Cum grege compulso pastor duplicantibus umbris
Vadit, & in fessos requiem dare comparat artus:
Cuius ut intrauit leuior per corpora somnus,
Languidaq; effuso requierunt membra sopore;
Effigies ad eum culicis deuenit; & illi
Tristis ab euentu cecinit conuitia mortis.
Inquit, quid meritus ad quæ delatus acerbas
Cogor adire uices? tua dum mi carior ipsa
Vita fuit, uita, rapior per inania uentis:
Tu lentus refoues iocunda membra quiete
Ereptus tetris e cladibus. at mea manes
Viscera lethæas cogunt transnare per undas:
Præda Charonis agor. Viden, ut flagrantia tædis
Lumina conlucent infestis omnia templis?
Obuia Tisiphone serpentibus undique compta
Et flammas & sæua quatit mihi uerbera pœnæ:
Cerberus & diris flagrant latratibus ora;
Anguibus hinc atque hinc horrent cui colla reflexis,
Sanguineiq; micant ardorem luminis orbes.

Heu quid ab officio digressa est gratia; cum te
Restitui superis laeti iam limine ab ipso?
Praemia sunt pietatis ubi? pietatis honores
In uanas abiere uices; & rure recessit
Iustitiae prior illa fides. instantia uidi
Alterius sine respectu mea fata relinquens.
Ad pariles agor euentus. fit poena merenti:
Poena fit exitium: modo sit dum grata uoluntas,
Existat par officium. Feror auia carpens
Auia Cymerios inter distantia lucos.

Lucos autem Cymerios sumpta ab Homero fabula dixit: qui cum sciret Cymerios Septentrionis populos subterraneis domicilijs habitantes ita uiuere, ut more patrio aspicere nemo Solem posset; eos apud inferos finxit esse. Itaq; ut alia eius poetae multa, sic est hoc Maro noster mutuatus. Sed ad reliqua.

Quem circa tristes densentur in omnia poenae:
Nam uinctus sedet immanis serpentibus Othos
Deuinctum maestus procul aspiciens Ephialtem;
Conati quondam cum sint incendere mundum:
Et Tityos Latona tuae memor anxius irae
(Implacabilis ira nimis) iacet alitis esca.
Terreor a tantis insistere, terreor umbris
Ad stygias reuocatus aquas: uix ultimus amni
Restat, nectareas Diuum qui prodidit escas,
Gutturis arenti reuolutus in omnia sensu.
Quid, saxum procul aduerso qui monte reuoluit,
Contempsisse dolor quem numina uincit acerbus
Otia quaerentem frustra? Vos ite puellae,

Ite; quibus

Ite; quibus tædas accendit tristis Erynnis,
Sicut hymen præfata dedit connubia mortis:
Atque alias alio densat super agmine turmas
Impietate fera uecordem Colchida matrem
Anxia sollicitis meditantem uulnera natis:
Iam Pandionias miseranda prole puellas;
Quarum uox Ityn & Ityn; quod Bistonius rex
Orbus epops mœret uolucres euectus in auras.
At discordantes Cadmeo sanguine fratres
Iam truculenta ferunt infestaque uulnera corpus
Alter in alterius; iamq; auersatus uterque,
Impia germani manat quod sanguine dextra.
Eheu mutandus nunquam labor: auferor ultra
In diuersa magis: distantia numina cerno;
Elysiam tranandus agor delatus ad undam.
Obuia Persephone comites Heroidas urget
Aduersas perferre faces. Alcestis ab omni
Inuiolata uacat cura; quod scæua mariti
Ipsa suis fatis Admeti fata morata est.

Sed est Hermolae plane mirum, in his uersibus quam peruerse multa legantur. Nam præter eos, ubi de Belidibus Poeta deque Ity mentionem facit, hi ipsi de Alcestide ita sunt immutati spectantur'que alia facie reliquis in libris, ac uisuntur in nostro; ut uerear, si librum illum tibi legendum agnoscendum'que non præbuero, ne existimes hæc me inuenisse de meo. quanquam quidem non multo sane minus peccatum erratum'que esse in ijs etiam deprehendes, quæ sequuntur.

Ecce Ithaci coniunx semper decus Icariotis
Fœmineum incorrupta decus manet: & procul illam
Turba ferox iuuenum telis confixa procorum.
Qui misera Euridice tanto mœrore recessit,
Poenaq; respectus; & nunc manet Orpheus in te.
Audax ille quidem; qui mitem Cerberon unquam
Credidit, aut ulli Ditis placabile numen;
Nec timuit Phlegethonta furentem ardentibus undis,
Nec mœsta obtentu diro & ferrugine regna,
Defossasq; domos, ac Tartara nocte cruenta
Obsita, nec faciles Ditis sine iudice sedes,
Iudice; qui uitæ post mortem uindicat acta:
Sed fortuna ualens audacem fecerat Orphea.
Iam rapidi steterant amnes, & turba ferarum
Blanda uoce sequax regionem insederat Orphei:
Iamq; imam uiridi radicem mouerat alte
Quercus humo, steterantq; amnes; syluæq; sonoræ
Sponte sua cantus rapiebant cortice auara:
Labentes biiuges etiam per sydera Luna
Præssit equos: & tu currentis menstrua Virgo
Auditura lyram tenuisti nocte relicta.
Hæc eadem potuit Ditis te uincere Coniunx,
Eurydicemq; ultro ducendam reddere. non fas,
Non erat in uitam Diuæ exorabile numen.
Illa quidem nimium manes experta seueros
Præceptum signabat iter; nec rettulit intus
Lumina, nec Diuæ corrupit munera lingua.
Sed tu crudelis, crudelis tu magis Orpheu
Oscula cara petens rupisti iussa Deorum;

Dignus

Dignus Amor uenia, paruum si Tartara nossent
Peccatum ignouisse:

Nunc autem o Hermolae (iuuat enim sic me appellare te sæpius) an non tibi etiam quemadmodum mihi, hanc quoque de Orpheo mentionem fabulæq; narrationem satis multis carminibus explicatam, quam recensui, fere uniuersam transtulisse Virgilius in illos ipsos Georgicorum nunquam quidem satis laudatos libros uidetur, quanquam ordine alio uerborum ac uia? Nam quod hic ait, Audax ille quidem; qui mitem Cerberon unquam Credidit, aut ulli Ditis placabile numen; Nec timuit Phlegethonta furentem ardentibus undis, Nec mesta obtentu diro & ferrugine regna, Defossasq; domos, ac Tartara nocte cruenta Obsita: ibi (si recte memini) postea dixit; Tenareas etiam fauces alta hostia Ditis, Et caligantem nigra formidine lucum Ingressus manesq; adijt, regemq; tremendum, Nesciaq; humanis precibus mansuescere corda. Quodque item hic. Iam rapidi steterant manes & turba ferarum, & reliqua; ibi item, Quin ipsæ stupuere domus atq; intima læti Tartara; & quæ sequuntur. Tum quod hic ita. Illa quidem nimium manes experta seueros Præceptum signabat iter; nec rettulit intus Lumina, nec Diuæ corrupit munera lingua; ibi etiam ita; Iamq; pedem referens casus euaserat omnis; Redditaq; Euridice superas ueniebat ad auras Pone sequens; nanque hanc dederat Proserpina legem. Quodque hic, Oscula cara petens rupisti iussa Deorum; ibi; Restitit; Euridicemque suam iam luce sub ipsa Immemor heu uictusq; animi respexit: ibi omnis Effusus labor, atque immitis rupta Tyranni Fœdera.

Demum quod hic, Dignus Amor uenia; paruum si Tartara nossent Peccatum ignouisse; ibi sic; Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere manes: Vt iam si computes conferasq; sententias; fere quidem nihil horum non probauisse illum fateare; cum tam multa de hoc Culicis pastorali penu in perurbanas illas perelegantesq; Georgicorum epulas conficiendas deprompserit. An non tibi ita uidetur? HERM. Mihi quidem uidetur: Sed sequere.
POMP. Ego uero sequor.

Sed & uos sede piorum
Vos manet heroum contra manus. hic & uterque
Aeacides: Peleus nanque & Telamonia uirtus
Per secura patris lætantur numina; quorum
Connubijs Venus & uirtus iniunxit honorem:
Hunc rapuit serua; ast illum Nereis amauit.
Assidet hac iuuenis; sociat quem gloria; fortis,
Acer, inexcussus, referens a nauibus ignes
Argolicis Phrygios torua feritate repulsos.
O quis non referat talis diuortia belli;
Quæ Troiæ uidere uiri, uidéreque Graij;
Teucria cum magno manaret sanguine tellus;
Et Simois Xanthiq; liquor, Sygaéaque præter
Littora; cum Troes sæui uos Hectoris ira
Videre in classes inimica mente Pelasgas
Vulnera, tela, neces ignes inferre paratos.
Ipsa iugis nanque Ida potens feritatis & ipsa
Aequa faces altrix cupidis præbebat alumnis;
Omnis ut in cineres Rhoetei littoris ora
Classibus ambustis flamma superante daretur.

Hinc erat

Hinc erat oppositus contra Telamonius heros,
Obiectoq; dabat clipeo certamina; & illinc
Hector erat Troiæ summum decus, acer uterque;
Fulminibus cœlo ueluti fragor editus alto;
Ignibus hic telisq; super, si classibus Argos
Eripiat reditus; ille ut Vulcania ferro
Vulnera protectus depellere nauibus instet.
Hoc erat Aeacides alter lætatus honore;
Dardaniæq; alter fuso quod sanguine campis
Hectoreo uictor lustrauit corpore Troiam.
Rursus acerba fremunt, Paris hunc quod letat; & huius
Alma dolis Ithaci uirtus quod concidit icta.
Huic gerit auersos proles Laertia uultus:
Et iam Strimonij Rhesi uictorq; Dolonis,
Pallade iam lætatur ouans; rursusq; tremiscit
Iam Ciconas, iamiamq; horret Læstrygonas atros.
Illum Scylla rapax canibus succinta molossis,
Aetnæusq; Cyclops; illum metuenda Charybdis,
Pallentesq; lacus, & squalida Tartara terrent.
Hic & Tantalei generis decus amplus Atrides
Assidet Argiuum lumen; quo flamma regente
Doris Erichtonias prostrauit funditus arces.
Reddidit heu grauius pœnas tibi Troia ruenti,
Hellespontiacis obiturus reddidit undis.
Illa uices hominum testata est copia quondam;
Ne quisquam propriæ fortunæ munere diues
Iret ineuectus cœlum super. omne propinquo
Frangitur inuidiæ telo decus. Ibat in altum
Vis Argoa petens patriam ditátaque præda

Arcis Ericbthoniæ: comes huic erat aura secunda
Per placidum cursu pelagus: Nereis ad undas
Signa dabat, pars inflexis super acta carinis:
Cum seu cœlesti fato, seu syderis ortu
Vndique mutatur cœli nitor: omnia uentis
Omnia turbinibus sunt anxia: iam maris unda
Syderibus certat consurgere; iamq; superne
Corruere & Sol ijs & sydera cuncta minantur;
Ac uenit in terras cœli fragor: hic modo lætum
Copia nunc miseris circundatur anxia fatis;

Lætum uero dixit, pro lætorum antico illo more quem tetigit in Oratore suo Cicero: nam qui prius erant læti, cursuq; prospero uehebantur; tunc anxij tristesq; circundabantur miseris fatis. Itaque sequitur,

Immoriturq; super fluctus & saxa Capharei,
Euboicas & per cautes, Heræaq; late
Littora; cum Phrygiæ passim uaga præda peremptæ
Fluctuat omnis in æquoreo iam naufraga tractu.
Hic alij sidunt pariles uirtutis honore
Heroes, medijsq; siti sunt sedibus omnes;
Omnis Roma decus magni quos suscipit orbis.
Hic Fabij, Decijq;; hic est & Oratia uirtus;
Hic & fama uetus nunquam moritura Camilli;
Curtius &, medijs quem quondam sedibus urbis
Deuotum bellis consumpsit gurgitis haustus:
Mutius & prudens ardorem corpore passus,
Legitime cessit cui fracta potentia regis.
Hic Curius clare socius uirtutis; & ille
Flaminius, deuota dedit qui corpora flammæ.

Iure igitur talis sedes pietatis honore:
Illi Scipiadæq; duces, deuota triumphis
Menia quos rapidos Libicæ Carthaginis horrent.
Illi laude sua uigeant: ego Ditis opacos
Cogor adire lacus uiduos a lumine Phœbi,
Et uastum Phlegethonta pati; quo maxima Minos
Conscelerata pia discernit uincula sede.
Ergo iam causam mortis me dicere uinctę
Verberibus scæuo cogunt ab iudice pœnæ;
Cum mihi tu sis causa mali, nec conscius adsis:
Nec tolerabilibus curis hæc immemor audis:
Quæ tamen ut uanis dimittens omnia uentis
Digredior nunquam rediturus. Tu cole fontis,
Et uirides nemorum syluas, & pascua lætus;
Et mea diffusas rapiantur dicta per auras.
Dixit; & extrema tristis cum uoce recessit.
Hunc ubi sollicitum dimisit inertia uitæ;
Interius grauiter mentem æger; nec tulit ultra
Sensibus infusum culicis de morte dolorem.
Quantumcunque sibi uires tribuere seniles,
Quis tamen infestum pugnans deuicerat hostem,
Riuum propter aquæ uiridi sub fronde latentem
Conformare locum capit impiger: hunc & in orbem
Destinat; ac ferri capulum repetiuit in usum,
Gramineam ut uiridi foderet de cespite terram.
Iam memor inceptum peragens sibi cura laborem
Congestum cumulauit opus; atque aggere multo
Telluris tumulus formatum creuit in orbem:
Quem circum lapidem leui de marmore formans

Conserit assiduæ curæ memor : hic & Acanthus,
Et rosa purpureo crescit rubicunda colore,
Et uiolę omne genus : hic est & Spartica myrtus,
Atque Hiacynthus : & hic Cilici crocus editus aruo;
Laurus item Phœbi surgens decus ; hic rododaphne,
Liliaq; & roris non auia cura marini,
Herbaque thuris, opes priscis imitata Sabina,
Chrysanthusq;, hederæq; nitor pallente corymbo,
Et bochus Libiæ regis memor : hic amaranthus
Buphthalmusq; uirens, & semper florida Picris.
Non illinc Narcissus abest ; cui gloria formę
Igne Cupidineo proprios exarsit in artus;
Et quoscunque nouant uernantia tempora flores.
His tumulus super inseritur : tum fronte locatur
Elogium, tacita format quod littera uoce,
Parue Culex pecudum custos tibi tale merenti
Funeris officium uitæ pro munere reddit.

Sed est a me tibi gestus Hermolae mos, ut uides ; explicatiq; filo atque ordine culicis iam quidem omnes, ut uolebas, uersus : nisi quid me meus memoriæ sensus fefellit : quod esset tamen ipsum non mirandum : aliarum enim rerum cum scriptionibus tum certe lectionibus occupati uel priuatis uel publicis diu nihil horum commentamur. Sed siue me aliquid fugit, siue non fugit ; resumendi tibi erunt tui libri, quemadmodum dixi, relegendiq; ante, quam ea, quæ ipsi recensuimus atque in libris reliquis non habentur, e memoria elabuntur tua. Nam & sunt illa quidem ualde multa, ac nescio an plura etiam quam ipsi uersus ; & similitudine plurimum fallunt. Quam enim mul-

tos fefellisse

tos fefelliſſe illud putas, quod dixi, Et ſemper florida Picris? Pinus enim iam ubique, non Picris legitur. Fallit autem illud ſemper florida. Nam quidem cum pro eo, quod eſt ſemper uirens, recipiatur; quoniam Pinus ſemper uiret ipſa; nihil ulterius ambigunt, quieſcuntq; iam omnes ſenſus ſcriptionisq; deluſi uicinitate. Qua in re facillime quidem poteram ipſe quoq; cum cæteris decipi. Non enim modo nullo in libro eſt a me unquam lectum Picris; Sed ne in meo illo ipſo perueteri quidem, ea pagellæ parte conſumpta delapſaq; uetuſtate. Verum cum Pinus uel quia maior ea arbor eſt, quam ille ipſe poſcat, in quo ſeritur, locus; uel quia omnino nunquam floret, mihi quidem non probaretur; ueniſſetq; in mentem Picridem herbam eſſe, quæ ſemper floreat; ita emendari aptisſime uerſum ueteremq; uerum ſenſum reſtitui exiſtimaui, ſi Picris ſcriberetur. Putabam enim eueniſſe aliquando; ut cum id indocti homines legiſſent, neq; quid eſſet Picris compertum ipſi habuiſſent (non enim multum nota herba eſt) Pinus ſcripſiſſent rati ita ſcribi oportere: quod quidem poſtea emanarit latius. Sed quoniam Hermolae tecum loquor; cui quidem ſunt uni omnium maxime (ut iam ſcriptores reliquos taceam) Plinius, Theophraſtus, Dioſcoridesq; familiares; quorum alterum caſtigaſti, alteros etiam effeciſti Latinos; non committam, ut mihi ipſe aſſentiar, probem'ue aliquid; niſi plane tu idem probes. HERM. Iſta uero Pomponi neque ut ſeſe probem exigunt. per ſe enim ipſa probantur ſatis: neq; ſi mihi non probarentur; haberem ipſe, quo refellerem modo: ita ſunt fulta munitaq; non tam quidem ueri ſimilitudine, quam (ut mihi uidentur) ipſo uero.

Quare tua ista siue Picris, siue Amarago (sic enim illam appellat Theodorus) postac quidem inter illos Culicis frutices herbulasq́, semper manebit: Itaque refloreat sinamus cum his: nullibi enim profecto unquam florebit aptius, quam eo in loco. Sed quid illud herbæ est Pomponi, quod dixisti, Et Bochus Libiæ regis memor? Ego enim eorum, quæ terra gignit, isto nomine antea nunquam quicquam legi; neque porro ullam historiam; qua quidem huius a Bocho rege traditi nominis ratio causaq́; recenseatur: quod mihi quidem uidetur innuere Virgilius illo uersu. Tu si legisti aliquid in hanc sententiam; id quid sit, ualde aueo scire. POMP. Atqui ego Hermolae de te ista ipsa quærere uolebam modo. Quanuis enim tu iuuenis admodum sis, ego autem profecto iam senex; non est tamen cur me pœniteat doceri abs te, si quid ignorem. ignoro autem, ut uides, semper multa. Nam qui plura legerit, quam tu, aut etiam scripserit; adhuc quidem nostra ætate neminem uideo. Sed quoniam ea in re ipse me consulis, quá de ego te consultum uolebam; feram iam id moderatius. Tantum dico; cum tam multi omnis generis tum Græci tum Latini scriptores deperierint, ut ipse dicebas modo; si unius aut alterius fabulæ argumentum notitiaq́; desideratur, non esse mirandum; præsertim cum poetæ nostro placuisse uideamus hoc de genere omnino, cuius fuisse illum peritissimum constat, interdum etiam reconditioribus nominibus, quasi flosculis, respergere suos libros. Nam (ut reliqua prætereantur) plane Amello quid sit, quem ipse in Georgicorum libris florem dixit esse ab agricolis ita uocatum, alibi non temere inuenies. Buphthal

mum autem: quod eodem in Culice posuit; est illud quidem non notissimum certe nomen: Sed tamen est eius herbæ, quam Aizoum Græci uocant, pars nobilior ita dicta propter foliorum indeficientem uiriditatem: Itaque addidit semper uirens. nam illud aduerbium temporis SEMPER ad utranque herbam, & Buphthalmum & Picridem rettulit. Sed de his hactenus, si tibi uidetur. Est autem iam tempus; ut tu mihi item afferas aliquid e Terentij nostri fabulis: quemadmodum recepisti te facturum: quo hic etiam Phædrus, qui ea lectione plurimum delectatur, habetq; eum librum fere semper in manibus, sese augeat probis & incorruptis locis. Nam te librum habuisse Terentianum peruetustum maioribus scriptum litteris, ijs, quas uere antiquas dicimus, sæpe audiui.

HERM. Est istud quidem uerum, quod dicis. Nam & habui eum librum; & legi; & notaui multa: quæ delectare Phædrum poterunt: si quidem est, ut dicis, in legendo illo plurimus. Quanquam quid prohibet nos etiam Pomponi eius poetæ uel candore elegantiaq; sermonis, uel pudore grauitateq; delectari: quibus Cicero ipse tam est delectatus; ut non pauca inde sumpserit, transtuleritq; in sua scripta non minus libenter, quam etiam ambitiose, ut mihi quidem uidetur. Sed geram tibi morem referamq; non plane omnia; quæ antiquo illo in libro probe scripta animaduerti esse; Sunt enim prope innumerabilia: Sed ea, quæ meminero. Itaque attende, num hoc aliquid sit, quod primum mihi in mentem uenit. Nam quæ leguntur argumenta fabularum in Terentianis libris; ea Terentij non sunt.

S ororem falso creditam meretriculæ
Genere Andriæ Glicerium uitiat Pamphilus.
item q;
S ororem falso dictitatam Thaidis
Id ipsum ignorans miles abduxit Thraso.
& reliqua, quæ habentur fabularum reliquarum argumenta, ea dico Terentij non esse. POMP. Tu ne hoc dicis Hermolae, Terentium poetam argumenta illa nõ scripsisse? HERM. uero. POMP. Neque illum ea composuisse? HERM. Id ipsum. POMP. Cuius autem sunt? Nam te puto id scire; qui scias Terentij non esse. HERM. Sunt illa quidem. C. Sulpitij Apollinaris eius quem sæpe citat Gellius, docti & eruditi uiri: quiq; Pertinacem Imperatorem Latinas litteras docuit. Nam in eo uetusto libro, quem dixi, is est eorum argumentorum titulus C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA, unus idem'que omnium. POMP. O præclarum librum: si quidem eius edicto Sulpitius tanto post tempore in possessionem suorum carminum restituitur. Sed ista Sulpitij siue argumenta siue Periochæ, ut est in libro illo Hermolae, ab ijs, quæ uulgo habentur, ecquid discrepant? ut si ea nobis recensueris, aliquid lucri uterque nostrum faciat? HERM. Discrepant sane illa: sed quantum; iam de Politiano intelliges. Is enim sibi ea descripsit modo, cum ei librum ostendissem: fidemq; mihi dedit, se impressoribus mandaturum, ut ea in uulgus darent. Itaque te ad Politiani libros reijcio. Sed mirum est, quam aliter multa scripta eo in libro sint; ac sunt in alijs: ut appareat singulas omnino
paginas

paginas etiam num probam illam antiquitatem redolere.
Nam & in Heautontimorumeno est
Quid seni erit nostro miserius?
non sene: & paulopost
Eius anuis causa opinor, quæ erat mortua.
non Anus. Quod etiam notat Gellius: & quomodo, si recte memini, Varro in libro de agricultura primo dixit, Vt Mineruæ caprini generis nihil immolarent propter oleam; quod eam, quam læserit, fieri dicunt sterilem: eius enim saliuam esse fructuis uenenum. pro eo, quod est Fructus. quem quidem casum aliter in Adelphis protulit, antique tamen.
Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab ijs fero.
& in Hecyra
Ne nomen quæsti mihi obstet. nam mores facile tueor.
itemq́;
Quid fuit tumulti? dic mihi. an dolor repente inuasit?
& in Phormione
Vbi in mentem eius aduenti uenit.
Est & in Eunucho QVI dandi casu positum, pro CVI.
Nam in me plane Di potestatem suam
Omnem ostendere; qui tam subito tot congruerint commoda.
& in Phormione
O fortunatissime Antipho. Ant. Ego ne? Phæ. Qui quod amas, domist.
quod tamen recte ductum uidetur: ut a QVIS nominandi casu dandi casus in hãc potius formam exeat QVI, quam in illam CVI. Quod quidem miror latuisse

Quintilianum. Is enim in eo Virgilij uersu

Qui non risere parentes,
Nec Deus hunc mensa, Dea nec dignata cubili est;

QVI nominandi casum dixit esse pluralis numeri. itaque rectum sensum etiam peruertit poetæ. nam quod ait Virgilius

Incipe parue puer risu cognoscere matrem:

non id uult, ut puer arrideat matri: sed ut cognoscat matrem ab eius risu. magis enim mulieres omnes suis arrident filijs, quam aliarum: quippe; quæ magis etiam illis intuendis gaudeant, necesse est, uel quoniam extra laborem ferendi uentrem pariendiq; dolores & pericula iam sunt; uel quod pueros ex sese natos uident: quod est omnium rerum iocundissimum. itaque repetit,

Incipe parue puer. Nam cui puero parentes non riserint; quoniam id accidere nisi propter eximiam aliquam deformitatem non potest; hic iam ex ijs esse, qui Dijs chari sunt, non uidetur, neque dignus; qui uitæ cum muneribus maximis, tum hilaritatibus egregie perfruatur. An non tibi ita Pomponi uidetur? POMP. *Mihi quidem uidetur: eoq; magis; quod in meo illo Virgiliano peruetusto libro, quem dixi, ita scriptum est*

Cui non risere parentes:

ut iam ne liceat quidem aliter credere. error autem omnis in eo est; quod risum ad puerum referunt. nam si ad matrem retulissent; nihil ambigeretur. puto autem te memoria tenere ea, quæ Politianus quoque hoc ipso de Virgilij loco scripserit: HERM. *Quid ni teneam Pomponi? quem quidem locum ex facili atque aperto etiam du-*

rum &

rum & a Virgiliana loquendi simplicitate alieniorem facit. sed de eo ipse uiderit. Antiquitatis autem amatorem fuisse Terentium etiam illa indicio sunt in Hecyra

F ors fuat pol.

ab eo deductum uerbo perantiquo, quod est FVO, ualetq; idem, quod Sum: quo etiam est Virgilius usus

T ros Rutulus'ue fuat.

pro sit: & illa in Phormione PREBIT, pro eo quod est Præbet,

E a qui præbit, non tu hunc habeas plane præsentem Deum?

& DVCTIS, pro Ductes,

V t me phaleratis ducas dictis, & meam ductis gratis?

& TACIS, pro Taces, & ENICAS, pro Enecas,

E ho tu, Consobrinum tuum non noras? DEM. Enicas: Dic nomen. PHOR. Nomen? maxume. DEM. Quid nunc tacis?

& postea

S ati ne etiam, si te dilibutum gaudio reddo? ANT. Enicas. Quin tu has pollicitationes aufers?

& item postea

A bi, tange: si non totus friget, me enica.

& RESTITIS, pro Restitas;

I d quidem tibi iam fiet, nisi restitis uerbero.

& in Adelphis,

V estitu nimio indulgis

pro Indulges: et

M embra metu debilia sunt: animus timore obstipuit:

pro Obstupuit: quemadmodum dicunt quidam scripsis-

ſe Virgilium,

O bſtipui, ſteteruntq́; comæ.

et

O bſtipuit ſimul ipſe.

tum in Heautontimorumeno

Q uis nam hic adoleſcens eſt, qui intuitur nos?

pro Intuetur: &

L uciſcit: hoc iam cur ceſſo pultare hoſtium?

pro Luceſcit: & in Adelphis

P eri hercle: hac illi ſpe hoc inciperunt:

pro Inceperunt: & alia item eiuſmodi multis in locis. quibus quidem uerbis illud contraria oratione dictum ab eo eſt in eiſdem Adelphis

D edit præterea in ſumptum dimedium minæ.

pro Dimidium:

& in Eunucho

I nterea aurum ſibi clam mulier demet;

pro Demit

& in Phormione NECLEGITVR pro Negligitur.

Q uia egens relictaſt miſera; ignoratur parens,

Neclegitur ipſa. Vide auaritia quid facit.

& paulo infra

S æpe interea mihi ſenex

Narrabat ſe hunc neclegere cognatum ſuum.

& alibi etiam. Nam quod dixi RELICTAST. Ita ſæpiſſime ſcriptum eo in libro inuenies, pro Relicta eſt. et FVTVRVMST, pro Futurum eſt. Quod uero in Phormione, ubi Sophrona & Chremes colloquuntur,

hæ duæ

hæ duæ uiſuntur litteræ ſic poſitæ. ST.

D i obſecro uos, eſt ne hic Stilpho? Chr. non. Soph. negas?

Chr. Concede hinc a foribus paululum iſtorſum ſodes
Sophrona

Ne me iſtoc poſtac nomine appellaſſis. Soph. Quid? non
obſecro is,

Quem ſemper te eſſe dictitaſti? Chr. St. Soph. Quid has
metuis fores?

Silentij eſt illa quidem nota. St. ut eo quaſi nutu & ſigno potius quam uoce, oſtendamus uelle res ſileri ab ijs, quibuſcum ſumus: quemadmodum uolebat Chremes ſilere Sophronam; ne ab uxore ipſius exaudiretur. quam notam cum non perciperent ij, qui legebant; E. litteram addiderunt; Eſt'que fecerunt: quo ſane uerbo mirificum poetæ ſenſum perturbauerunt. Quod autem in eadem legi fabula

I nterea dum ſedemus illi, interuenit
Adoleſcens quidam lachrimans.

Illi eſt, pro Illic, uetuſto ſane more: ut etiam in Hecyra;

I taque ineptus hodie dum illi ſedeo, ut quiſque uenerat
Accedebam.

Quo uerbo etiam Virgilius eſt uſus

P atet iſti ianua læto.

Tum illud etiam, quod in eadem Hecyra eſt,

H orunc ea ad hos de lege redibat hereditas.

pro eo, quod eſt Horum, eſt antique dictum addita. C. littera, ne colliſio fieret.

Quid illud in Phormione autem Pomponi, quam uenuſte dictum?

H eus quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curaui unum hoc quidem, ut mihi esset fides.
non ut est in reliquis, Quantacunque, Quod quidem etiam in Adelphis legitur:

T u quantus quantus, nil, nisi sapientia es.
aut quid etiam illud in eodem Phormione

N am quæ hæc anus est, exanimata a fratre quæ egressast
meo?

non autem, Quæ nam: ut habent omnes. A quo mihi quidem loco sumpsisse Virgilius uidetur eam loquendi figuram; qua est in Georgicis usus tam apte tanque uenuste, ut nihil supra,

N am quis te iuuenum confidentissime nostras
Iussit adire domos?

Quanquam uetuste etiam illa per litteræ detractionem sunt dicta in Andria.

N æ istam tuam multimodis inueniri gaudeo.
& in Eunucho

Q uid is obsecro ad nos quamobrem adductust?

Amabant enim ueteres multum ut scis. S. litteræ abiectionem. quanquam quidem alias etiam litteras abijciebant ut in ipsa Eunucho

A nni? Chre. Anni? Sedecim.
& item

A t ille alter uenit annos natus sedecim.
& in Ecyra

N am abducta a nobis prægnas fuerat filia.
Nec fuisse prægnatem ante hunc unquam sciui diem.
& in Adelphis

Sed uereor

XXVII

Sed uereor ne indiliges nimium sies.
in quo illud mihi mirum admodum uideri solet: quod quam litteram abijciebant multis in uerbis, ut uides ex his Pomponi, ueteres homines ad gratiam: eandem in multis addebant: ut in Andria

Ex ipsa miliens audiui.
& in Phormione

At enim tedet etiam audire eadem miliens.
& in Heautontimorumeno

Vt nihil credas intelligere, nisi idem dictumst centiens.
quo etiam more in antiquissimo Virgilij libro legisse me memoria teneo illum uersum

Et nouiens styx interfusa coercet.
Quanquam in eodem libro etiam illud legi,

Nec face tantum
Cisseis prægnas ignis enixa iugales.
Sed est etiam in Eunucho

More hominum euenit, ut quid sim nanctus mali
Prius resciscere; quam ego illud, quod mihi euenit boni.

Sed et FINCTVM pro ficto, et THENSAVRVM, pro Thesauro, & FORMONSIOREM, pro Formosiore: alijs idem in locis poeta dixit: tum illud etiam in Eunucho OSSVM pro eo, quod est OS. In quo cognosci potest, quam rectius in uetusto illo, quem totiens iam dico, libro scriptum id sit

Viden Ossum & cibus quid faciat alienus?
quam in cæteris: qui habent Otium, non Ossum. Sed iam uereor, ne uobis plane uidear minuta nimium & pusilla consectari. POMP. Nobis uero Hermolae

nihil pusillum potest esse; quod eiusmodi sit, in quo uideas poetam tanti nominis etiam diligentiam adhibuisse: ut illo modo potius, quam alio conscriberet. quin etiam, credas mihi uelim, maiorem in modum nos minuta ista delectant, quæ attulisti. ualde enim faciunt ad Terentianam industriam probitatemq; cognoscendam. itaque sequere. HERM. Est igitur, quoniam ita uis, in Eunucho, ubi Thais ancillas suas propere alloquitur, mandans ea quæ curari uult, sic

Quid, quid aliud uolui dicere? ehem:
Curate istam diligenter uirginem.

quasi poeta suspensam Thaidem ostenderet secum ipsam quærere, quid nam illud esset; quod mandare ancillis in animo habuerat suo; neque reminiscebatur. itaque ait Quid, quid aliud? quo item sensu Cicero est usus in suis illis ad Atticum uere familiaribus epistolis. Quid præterea? quid? etiam: Gabinius ad. iiij. kalendas octobris noctu in urbem introijt. & alibi: Noui quid nam scribam? quid? etiam: Messala consul Anthronianam domum emit: & item. Aliud quid? etiam: Quando te proficisci istinc putes, fac ut sciam. Quibus in locis ETIAM non addentis est; sed annuentis affirmantisq; se scilicet illud habere, quod scribat. ut loco eius uerbi, quod Terentius dixit EHEM, quod quidem erat poeticum sane uerbum; ipse ETIAM diceret castius mediusfidius & moderatius. Apud Ciceronem autem non uno in loco, sed pluribus ETIAM affirmantis esse notam, cui contrarium infertur NON, non te arbitror fugere. Sed uis ne tibi Pomponi recen-

eri a me

ſeri a me eos poetæ uerſus, qui mihi in mentem uenient; in quibus inſit aliquid, quod te delectare poſsit: ſinamq; te illud aliquid quærere ex tuo Terentij libro, cum uoles, domi tuæ? POMP. Ego uero maxime. uult autem etiam Phædrus hic ita te facere: qui quoniam eſt, ut uides admodum adoleſcens; retinebit illa melius, quæ dicentur abs te; quam ego, qui ſenex: uacillare autem ſæpe memoriola ſenes homines, non te fugit. itaque utar ipſo; ſi erit opus. quare ſequere. HERM. Ego uero ſequor. Sunt igitur in eodem Eunucho prima hæc.

Si quiſquam eſt, qui placere ſtudeat bonis
Quamplurimis, & minime multos lædere:
In his poeta hic nomen profitetur ſuum.
Tum ſi quis eſt, qui dictum in ſe inclementius
Exiſtimauit eſſe; ſic exiſtimet,
Reſponſum non dictum eſſe; quia læſit prior.
Qui bene uertendo & eaſdem ſcribendo male
Ex Græcis bonis Latinas fecit non bonas.

Sunt & hæc

Opus faciam ut defatiger uſque, ingratis ut dormiam.
Par. Vigilabis laſſus: hoc plus facies? Phæ. Abi ſis: nihil dicis Parmeno.

& hæc

Illum liquet mihi deierare his menſibus
Sex ſeptem prorſus non uidiſſe proximis.

& hæc

Ipſa eſt; ilicet: deſine: iam conclamatum eſt.

quemadmodum & alibi. Nam in Adelphis etiam,

E m tibi:
Resciuit omnem rem: id nunc clamat: ilicet:
Paratæ lites.
& in Phormione,
H oc nihil est o Phædria: ilicet: quid hic conterimus ope-
ram frustra?
Sed sunt in Eunucho & hæc
A ge; eamus intro nunc iam: orna me: abduc: duc, quan-
tum potest.
& sub infra
Q uæ nos nostramq; adulescentiam habent
Despectam.
tum & hæc
L abore alieno magno partam gloriam
Verbis sæpe in se transfert, qui habet salem,
Quod in te est. Thr. Habes. Gn. Rex te ergo in oculis
Thr. scilicet. Gn. gestare. Thr. Vero: credere omnem
exercitum,
Consilia.
et hæc
A ut dicat, quod uult; aut molesta ne siet.
Non hercle ueniam tertio. Heus heus, ecquis hic est?
Ego sum Chremes.
& hæc
I dque adeo uisam: uisam, si domist. Quis nam hinc a Thai-
de exit?
Is est? an non est? ipsus est. Quid hoc hominis? Qui hic or
natus est?
& hæc

N unc quis hic est? nemo est. Nunc quis hinc me sequitur? nemo homost.
Iam ne erumpere hoc mihi licet gaudium? proh Iuppiter
Nunc est profecto interfici; cum perpeti me possum:
Ne hoc gaudium contaminet uita ægritudine aliqua.
Sed neminem curiosum interuenire nunc mihi;
Qui me sequatur, quoquo eam: rogitando obtundat, enicet.

et hæc

C erte extrema linea
Amare haud nihil est.

et hæc

Q uid nunc agimus? Gn. Quid? redeamus. Iam hæc tibi aderit supplicans.
Vltro.

et hæc

N am iam diu aliquam causam quærebat senex
Quamobrem insigne aliquid faceret ijs: nunc repperit.

et hæc

S i quid conlibitum; noui te. hoc si feceris;
Quod uis donum, præmium a me optato: id optatum feres.

et hæc

A ccipit homo nemo melius neque prolixius.

demum & in extremo hæc,

N ihil præter promissum est: ite hac.

Sed quid est Pomponi, quod te cogitare attente admodum uideo? an hæc quæ dixi, memoriæ commendas tuæ? POMP. Minime uero Hermolae: nam mihi satis est Phædrum ista de te audiuisse. Sed id dispicio potius, mecumque ipse computo; quam diuersa sint mul-

ta eorum, quæ a te recitata sunt, ab his, quæ uulgo habentur. redeunt enim mihi in mentem fere singula. tum quam paruæ illusiones momenta sæpe non parua afferant poetæ sensibus. ut illud est, quod dixisti.

Nam iam diu aliquam causam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret ys: nunc repperit.

illud enim ys, quod in tuo est, ut sit dandi casus pluralis numeri; memini me legere sic, ut esset nominandi, seni'que tribueretur. itaque una addita litterula Terentianam sermonis elegantiam candorem'que, qui deperierat, plane restituit. sed nolo te interpellare. & quoniam Eunuchnm, ut uideo, iam explicasti: ex Andria si quid habes, affer. habere te autem æque multa puto.

HERM. Habeo; & afferam: sed non multa. nam ex illo libro maxima eius fabulæ pars desideratur fugientibus uetustate litteris, ut cognosci nequeant. sed percepta mihi tamen sunt, atque agnita, quod meminerim, hæc perpauca:

Dauæ pery. DA. Quin tu hoc audi. PAM. Interij. DA.
Quid timeas scio.
CAR. Mea quidem hercle certe in dubio uitast. DA.
Et quid tu scio.
PAM. Nuptiæ mihi. DA. Et si, scio. PAM. Hodie.
DA. Obtundis. tametsi, intelligo.

Tum hæc;

Ego istuc moueo aut curo? num tu tuum malum æquo animo feras?

Ex Heautontimorumeno autem illa primum mihi se

se offerunt Menedemi senis cum fratre uerba,

P *utauit me ætate & sapientia*
Plus scire & prouidere, quam seipsum sibi
tum & illa

A *ncillas seruos; nisi eos, qui opere rustico*
Faciundo facile uictum exercerent suum;
Omnes produxi, ac uendidi. inscripsi ilico
Aedis: mercedem quasi talenta ad quindecim
Coegi:
et infra

N *ec mihi fas esse ulla me uoluptate his frui.*
eius autem in pagellæ marginæ, ubi hi erant uersus, legi etiam illius uerbi EXERCERENT *interpetrationem minutulis adscriptam litteris ita, Exercerent, resarcirent: hoc est in sumptu exercerentur suo. Virg. Ferrum exercebant: pro, In ferri fabrica exercebantur. An non hæc eruditi hominis declaratio illius uerbi tibi Pomponi uidetur?* POMP. *Mihi sane uidetur. Nam quid potuit afferri aptius? Te uero Hermolae ualde amo: quem ne ista quidem præterierint. Sed perge ad reliqua.* HERM. *Pergam igitur ad illa; quæ sunt in eadem fabula:*

H *uncine erat æquum ex illius more, an illum ex huius uiuere?*
Et quod illum insimulant durum; id non est.
Nam parentum iniuriæ uniusmodi sunt ferme:
Scortari crebro nolunt: nolunt crebro conuiuarier.
quos extra uersus eodem in margine pusillisq; litterulis est & hoc. Virgilius,

Hunccine te Euriale aspicio.
quo lecto animaduerti non tam belle dici, Hunc ego te Euriale aspicio, quod est in libris omnibus; quam Hunccine; quod in illo.
POMP. Recte id quidem animaduersum abs te est Hermolae. Illa enim interrogantis uox NE dolori et querelis aptissima; quam repetit eodem uersu Virgilius,
Tu'ne illa senectae
Sera meae requies;
si desit prioribus ijs in uerbis; quae quidem uerba eadem ui, eodem oris spiritu moeroréque proferuntur; desit etiam egregia sensus & figurae concinnitas, necesse est. Sed uelim scire ex te, posteaq̃ hunc in locum sermo me perduxit tuus, ut de Euriali matris lamentatione loqueremur; existimes'ne recte illa dici; quae de eo, qui paulo inferius est, uersu attulit Seruius,
Nec te tua funera mater
Produxi:
ut Funera sit pro funerea positum, ad mulierem'q; referatur? HERM. An tu me tam ignarum Pomponi Virgiliani moris, candoris, atq; iudicij existimas; ut quod alibi nusquam legitur, credam a poeta grauissimo nouandis'q; uerbis omnium castissimo hoc in loco fuisse dictum? mihi quidem non fit uerisimile. illi si erat; afferre eum oportebat exemplum aliquod; quo niteretur, asperitatem'q; leniret uerbi. sed de illo hactenus. mihi sic legendum uidetur, si tibi uni probabitur;
Nec te tua funere mater
Produxi:

Quo in ſenſu atque uerbo nihil durum,aut uiolentum , aut inſolens; ſed ſumma etiam cum ſermonis tum conſuetudinis obſeruatio, ſumma lenitas atq; facilitas ineſt . indoctos autem librarios, ut ſunt plerique , uicinitate deceptos puto poſſeſſiui nominis Tua funera primum ſcripſiſſe; cum Funere ſcriptum legiſſent in eo , quem deſcribebant ipſi libro; mendumq; eſſe exiſtimauiſſent. POMP. Mihi quidem iſta Hermolae non probantur ſolum; ſed magnas tibi etiam gratias ago : quod Virgilio reſtitueris hoc quoq; in loco & candorem & dignitatem ſuam:addo etiam & diligentiam. me'q; nihil omnino fruſtra abste petere ualde gaudeo . ſed refer te ad Terentium tuum. HERM. Sunt uero in eodem Heautontimorumeno , quæ tibi explicem, & illa,

Scio quid feceris :
Suſtuliſti . Sos. ſic eſt factum . CHR. domin ? SYR.
ergo herus damno auctus eſt .

et illa

Quid malum ? me ætatem cenſes uelle id adſimularier ?

et illa

Huius mihi res ſemper comminiſcere,
Vbi me ex carnifices . SYR . Is hinc, quo dignus es . quo in loco uidere eſt ueteres homines indicandi uerborum pro Imperandi uſos modo . Is hinc, pro I hinc . ut etiam alibi non ſemel Animo bono es . pro Eſto . qua dicendi figura utitur ſæpe Cicero. Sed ſunt & hæc eadem in fabula,

Quo mittis iſtam quæſo ? iube maneat . BAC . ij . SYR .
quin eſt paratum argentum .

et paulo post,

C ape hoc argentum, ac defer. SYR. ij. quid stas lapis, quin accipis?

ut uidere liceat antiquorum in scribendo morem: qui ij, pro i dixerint eo; quo nos utimur.

Sunt & haec

P ergin mulier odiosa esse? nullam ne ego rem unquam in uita mea

Volui; quin tu in ea mihi fueris aduorsatrix Sostrata?

et paulo infra

S ubditum se suspicatur. CHR. Subditum? ain tu? Sos. certe sic erit mi uir. CHR.

Confitere tu? Sos. au obsecro: istuc inimicis siet.

Haec autem, quae tibi recensui Pomponi; quantum ab ijs differant, quae leguntur: tu te facile perspicies cum tuum sumpseris librum: Quanquam, ut uideo, iam perspicis. Sed uolo te scire, plura esse, quae me fugerint; neque enim reminisci possum omnia: quam quae recordor, quaeq; affero. Veruntamen haec ipsa satis multa esse poterunt, ut uideas, huic omnino poetae; qui quidem in hominum manibus ualde frequens est; quantum caliginis offuderit dies, Sed ad eluendas aliarum fabularum maculas, ut possumus, deprauationesq; transeamus. Itaque memini me in Adelphis legere haec

N atura tu illi pater es, consilijs ego.

DEM. Tun consilijs quicquam?

et haec

T u quod te posterius purges hanc iniuriam mihi nolle

Factam esse; huius non faciam: crede hoc, ego meum ius persequar.

ius persequar.
& illa
E *gon debacchatus sum autem? an tu in me?*
ESCH. Mitte *istæc; atque ad rem redi.*
et illa
F *ratrem homini nemini esse primarum artium magis principem.*
SYR. *o* Cthesipho. Cte. *o Syre Eschinus ubi est?* SYR. Ellum *te expectat domi.* Cte. Hem.
SYR. Quid *est?* CTE. Quid *sit? Illius opera Syre nunc uiuo; festiuum caput:*
Q *ui omnia sibi post putarit esse præ meo commodo:*
& illa
O *bsecro mea nutrix quid nunc fiet?* CANT. Quid *fiat rogas?*
Re*cte edepol spero: modo dolores mea tu occipiunt primulum.*
I*am num times; quasi nunquam adfueris, nunquam tu te pepereris?*
& illa
F *ortiter.* SYR. Perquam: *quia miseram mulierem, & me seruolum,*
Qui referire non audebam, uicit; hui perfortiter.
et illa
N *isi si me in illo credidisti esse hominum numero, qui ita putant,*
Sibi fieri iniuriam; ultro si quam fecere ipsi, expostules:
Et *ultro accusant: id quia non est a me factum, agis gratias.*

Sed legi etiam in Phormione, si recte memini, hæc inuersa in alijs, ut mihi uidentur libris:

Quæ si astu non prouidentur, me aut herum pessundabunt.
Nam non potest celari nostra diutius audacia.

tum & hæc

Sed ego nunc mihi cesso; qui non humerum hunc onero pallio.

et hæc

Familiarem oportet esse hunc, qui minitatur malum, sed is ne est,
Quem quæro, an non? ipsus est: congredere actutum.
ANT. Quid. GE. O omnium quantum est, qui uiuunt homo hominum honoratissime.

Demum hoc

Vel oculum exculpe: est ubi uos ulciscar probe.

Restat Hecyra; cuius item, ut Phormionis, non omnino multa mihi in mentem ueniunt e re nata nunc quidem: quæ aliter se habeant illo in libro: sed ueniunt tamen; atque, ut opinor, hæc:

Quid ais? cum uirgine unà adulescens cubuerit
Plus potus; sese illa abstinere ut potuerit?

et hæc

Edepol ne nos sumus inique æque omnino omnes inuisæ uiris.

item hæc

Nam nos omnes, quibus est alicunde aliquis obiectus labos,
Omne quod est interea tempus, priusquam id rescitumst, lucrost.

atque hæc

Sane

S ane hercle homo uoluptati obſequens
Fuit, dum uixit: & qui ſic ſunt haud multum heredem adiuuant:
Sibi uero hanc laudem relinquunt; uixit, dum uixit, bene.
Poſtremo hæc
V osmet uidete iam Laches & tu Pamphile,
Remiſſan opus ſit uobis, an reducta domum.
Neutra in re uobis difficultas a me erit.
Sed quid faciemus puero?

quo in loco animaduerti, hunc dicendi ſiue morem, ſiue figuram, Quid faciemus puero? qua etiam alijs in fabulis ſæpe eſt uſus;

Q uid hic faciet ſua?
Q uid te futurum cenſes?

uſurpaſſe Ciceronem ſane percupide. Quid me fiet? Quid pecunia fiet? Quid hoc homine facias? Quid factum eſt Stratone & Nicoſtrato? quemadmodum alia permulta: ut facile cum appareat ad Terentij Sermonem ſuum libenter ſermonem accommodauiſſe. Quod ſi hic etiam faciet Phædrus; ut quemadmodum ab Apelle ij, qui poſt illum pingendi artem aſſequi cupierunt, multas umbrarum eius & luminum poſitiones, multos membrorum motus in ſuas ex eius imaginibus tabulas ſimuláchraq; transferebant; ſic ipſe huius poetæ plurimos dicendi modos ſermonisq; figuras & lumina ſuis in ſcriptis expreſſerit: non uereor, quin multo ſit facilius in magnum illum uirum euaſurus; quem adhuc quidem noſtra ætas deſyderat; multæq; ſupra eam fruſtra uidere concupiuerunt. Quanquam quidem non puto ipſum meis monitis & præceptis egere; qui

te magistrum habeat: cuius de pleno fonte cum hæc, tum longe meliora haurire quotidie possit. Sed quoniam iam aduesperascit; uel hora ipsa, uel tua ætas me admonet, ne te hic diutius detineam. Quæ cum essent dicta, fine loquendi facto illi domum abierunt: Hermolaus in cubiculum se recepit.

Venetiis. Per Io. Ant. eiusq; fratres Sabios.
Ann. M. D. XXX.